

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

JAK VIDÍ STUDENTI MUŽSTVÍ?

Magisterská diplomová práce

Olomouc 2024

Bc. Bernard Černíkovský

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY

A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

MUŽSKÁ INTERPRETACE MASKULINITY

Magisterská diplomová práce

Studijní program: Sociologie

Autor: Bc. Bernard Černíkovský

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou prací na téma „*Mužská interpretace maskulinity*“ vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne

Podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. Mgr. Miroslavu Dopitovi, Ph.D. za jeho cenné rady a za to, že jsem z každé konzultace odcházel s úsměvem a elánem pokračovat.

Další díky patří všem mým nejbližším za neutuchající podporu po celou dobu mého studia.

Anotace

Jméno a příjmení:	<i>Bc. Bernard Černikovský</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	<i>Sociologie</i>
Studijní program obhajoby práce:	<i>Sociologie</i>
Vedoucí práce:	<i>doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Jak vidí studenti mužství?
Anotace práce:	Cílem práce je interpretovat výpovědi studentů vysokých škol o mužství a k jeho naplnění došlo skrz průzkumný kvalitativní výzkum podle metodologie zakotvené teorie. Podle výzkumné otázky ve znění: „Jaká je představa studentů o tom, jaký by měl být muž?“ bylo provedeno osm polostrukturovaných rozhovorů se studenty Univerzity Palackého v Olomouci, na úryvcích z nich jsou prezentována zjištění. Studenti se vymezují proti tradičnímu mužství, které je podle nich zastaralé, rigidní a odporuje rovnosti mužů a žen. Muž by podle studentů neměl být dominantní jako v minulosti. Studenty konstruované "zdravé mužství" je otevřenější, klade důraz na morálku a řešení krizových situací. Teoretickým rámcem práce je interpretativní sociologie a pluralita mužství založená na teorii hegemonné maskulinity. Práce přispívá k zaplnění mezery v poznání o mužství v českém kontextu a otevírá prostor pro další výzkum v této oblasti.
Klíčová slova:	Maskulinita, mužství, mužnost, gender, univerzita, studenti, kvalitativní, zakotvená teorie, nová mužství
Title of Thesis:	How do students view masculinity?

Annotation:	The aim of this thesis is to interpret the statements of university students about masculinity. The research was conducted using an exploratory qualitative research design based on the grounded theory methodology. To answer the research question "What is the students' idea of what a man should be?", eight semi-structured interviews were conducted with students of Palacký University in Olomouc. The findings are presented in excerpts from the interviews. The students distance themselves from traditional masculinity, which they perceive as outdated, rigid, and contrary to gender equality. According to the students, a man should not be dominant as in the past. The "healthy masculinity" constructed by the students is more open, emphasizes morality and the ability to deal with crisis situations. The theoretical framework of the thesis is interpretive sociology and the concept of multiple masculinities based on the theory of hegemonic masculinity. The thesis contributes to filling the gap in the knowledge of masculinity in the Czech context and opens up space for further research in this area.
Keywords:	Masculinity, manhood, manliness, gender, university, students, qualitative, grounded theory, new masculinities
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha 1: Scénář rozhovoru – instrukce pro tazatele Příloha 2: Osobní dotazník účastníka Příloha 3: Souhlas s účastí na výzkumu Příloha 4: Obrázky pro fotoelicitaci (vizuální podnět)
Počet literatury a zdrojů:	60
Rozsah práce:	73 s. (131 877 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	8
1 Rešerše literatury.....	10
2 Teoretická východiska.....	13
2.1 Hegemónní maskulinita.....	14
2.2 Nová a pečující mužství.....	17
2.3 Dominantní a utlačená tradiční mužství, nová alternativní mužství..	18
2.4 Vysokoškoláci a prostředí vysokých škol.....	21
3 Metodologie.....	25
3.1 Zakotvená teorie.....	26
3.2 Proces zakotvené teorie.....	28
3.3 Výzkumná otázka a hlavní metoda sběru dat: polostrukturované interview.....	30
3.4 Doplnková metoda sběru dat: fotoelicitace.....	32
3.5 Výběr participantů a organizace výzkumu.....	35
3.6 Průběh a přepis rozhovorů.....	36
3.7 Reflexe pozice výzkumníka.....	38
3.8 Etické aspekty výzkumu.....	39
4 Interpretace dat: model mužství vysokoškolských studentů.....	41
4.1 Příčinné podmínky.....	43
4.2 Jev.....	52
4.3 Kontext.....	57
4.4 Intervenující podmínky.....	64

4.5	Strategie jednání a interakce.....	64
4.6	Následky.....	70
4.7	Diskuze poznatků	70
	Závěr	76
	Seznam použité literatury	78
	Seznam tabulek.....	85
	Seznam příloh	86
	Příloha 1: Scénář rozhovoru – instrukce pro tazatele	I
	Příloha 2: Osobní dotazník participanta	IV
	Příloha 3: Souhlas s účastí na výzkumu.....	V
	Příloha 4: Obrázky pro fotoelicitaci (vizuální podnět)	VI

Úvod¹

Buď chlap! Voň jako pravý muž. Kosmetika pro správné chlapy! Zažij chlap-
ský wellness! Normální oblečení pro normální chlapy. To všechno jsou
skutečné reklamní slogany, sesbírané za poslední dva roky. Všechny je spojuje
jasná cílová skupina, muži. Nabízí se otázky: Jak ten pravý muž, správný nebo
normální chlap vypadá? Jaký je? A neznamena to pro každého něco jiného?

Pojetí mužství se velmi liší, a to jak v závislosti na širším historickém i kul-
turně-společenském kontextu, tak i v užším měřítku uvnitř společnosti
(Connell, 2005, 2014; Gilmore, 1990; Valved et al., 2021), což činí výsledky stu-
dií na toto téma nepřenositelnými. Výzkumů mužství je v českém prostředí
málo a většinou se zaměřují na specifické skupiny, například na děti (Kusá,
2001; Smetáčková, 2016) nebo alternativní muže (Šmídová, 2002). Stejný nedo-
statek je studií o mužství evropských studentů vysokých škol (Johnston
& Morrison, 2007; Flecha et al., 2013). Výzkum provedený v rámci této diplo-
mové práce přispívá k zaplnění takto definované mezery ve vědění.

Jelikož mužství českých vysokoškoláků je opravdu málo známý výzkumný
terén, bylo rozhodnuto o provedení kvalitativního výzkumu průzkumného
typu, jehož účelem je poskytnutí teoretických základů a hypotéz pro další
zkoumání (Hendl, 2005, s. 38). Cílem práce je interpretovat výpovědi studentů
vysokých škol o mužství a k jeho splnění byla zvolena metodologie zakotvené
teorie Strausse a Corbin (1999). V tomto metodologickém rámci a podle vý-
zkumné otázky ve znění: „Jaká je představa studentů o tom, jaký by měl být
muž?“ je provedeno osm polostrukturovaných rozhovorů se studenty Univer-
zity Palackého v Olomouci.

¹ Pro lepší čtivost jsou slova *maskulinita*, *mužnost* a *mužství* v této práci používána jako syno-
nima, stejně jako od nich odvozená přídatná jména *maskulinní*, *mužný* a *mužský*.

První kapitola představuje provedenou rešerši dostupné aktuální literatury. Kapitola číslo dvě se zaměřuje na teoretický rámec, tvořený v nejširším měřítku interpretativní sociologie a v nejužším koncepcemi mužství, a na závěr obecněji pojednává o vysokoškolském prostředí. Třetí kapitola popisuje vše, co se týká metodologie prováděné empirické studie a čtvrtá se věnuje interpretaci dat z výzkumu s pomocí paradigmatického modelu zakotvené teorie (Strauss & Corbin, 1999).

1 Rešerše literatury

K rešerši aktuální dostupné literatury k tématu byl využit multivyhledávač elektronických informačních zdrojů EBSCO Discovery Service Univerzity Palackého v Olomouci². Do vyhledávání byla postupně v různých kombinacích zadávána následující klíčová slova: masculinity, masculinities, university, students. U každého klíčového slova či jejich kombinace bylo prohlédnuto prvních deset stran výsledků. Z výsledků byly poté manuálně vyfiltrovány zdroje jasně neodpovídající oboru (např. zabývající se medicínskými implikacemi maskulinního chování, vývojem maskulinity v historii, psychickým zdravím mužů, sociální práci s muži) či tématu (např. studující rasismus, jazyk užívaný mezi muži, partnerské vztahy). Dále byly vyřazeny zdroje studující různé subkultury, například LGBTQ+ či afroamerické nebo náboženské, a také zaměřující se na asijské a africké kultury. Pojetí maskulinity se totiž výrazně liší napříč kulturami (Connell, 2014; Gilmore, 1990; Valved et al., 2021) i subkulturami (Connell, 2005; Halkitis, 2001; Wyrobková, 2005) a tato práce je zaměřena na studium českých mužů.

Tímto způsobem bylo vybráno 13 článků v odborných periodících, z toho osm empirických studií (Bach, 2019; DiMuccio et al., 2017; Flecha et al., 2013; Heyder & Kessels, 2015; Johnston & Morrison, 2007; Lund et al., 2019; Stanaland & Gaither, 2021; Valved et al., 2021), dvě přehledové studie (Castro Franco & Carmona Parra, 2021; Diez-Palomar & Mara, 2020) a tři teoretické stati (Croft et al., 2015; Peterson & Anderson, 2012; Zabalgoitia Herrera, 2022), všechny pojednávající o tématu týkajícím se mladých mužů. Oborově je sedm z nich sociologických, tři jsou psychologické a tři sociálně psychologické.

² Více informací na: ezdroje.upol.cz/discovery

Za zvláštní zmínku stojí literature review Bibiany Castro a Jaimeho Carmony nazvaný *Masculinity in Universities: State of the Art* (2021), který poskytuje ucelený přehled aktuálních globálních trendů ve výzkumu maskulinity v univerzitním prostředí. Z jejich zkoumání 72 článků z let 2016–2019 vyplývá silná dominance genderového konstruktivismu jako teoretického východiska pro studium tohoto tématu. Zjištění rešerše literatury pro tuto diplomovou práci potvrzují tento trend, jelikož všechny vybrané články vycházejí z předpokladu sociální konstrukce maskulinity. Esenciální pojetí maskulinity jako souboru vlastností a činností plynoucích z biologické podstaty muže se jako východisko v aktuálních sociologických výzkumech již zřejmě vyskytuje velmi málo, ne-li vůbec. V oblasti studií mužství v současné době panuje odborný konsenzus na konstruktivistickém pojetí mužství jako variabilního fenoménu závislého především na sociokulturním a historickém kontextu, založený většinou na teorii hegemonní maskulinity (Connell, 2005), jež je vysvětlena v teoretických východiscích v kapitole 2.1 níže.

Preferovaný výzkumný přístup pěti empirických studií (z osmi) je kvalitativní (Bach, 2019; DiMuccio et al., 2017; Flecha et al., 2013; Johnston & Morrison, 2007; Lund et al., 2019), zbylé tři autorské kolektivy se rozhodly pro kvantitativní zkoumání (Heyder & Kessels, 2015; Stanaland & Gaither, 2021; Valved et al., 2021). Co se týče přehledových studií, jedna (Castro Franco & Carmona Parra, 2021) se kloní spíše ke kvantitativnímu přístupu a druhá (Diez-Palomar & Mara, 2020) ke kvalitativnímu. Co do hlavní metody sběru dat, všech pět kvalitativních výzkumných studií zvolilo rozhovory (ovšem v různých modifikacích). Jedna z nich, studie dánské socioložky Anny Sofie Bach (2019), doplnkově zařadila do rozhovoru metodu fotoelicitace: výzkumnice předložila participantům obrázky zobrazující muže v určitých stereotypních pozicích a analyzovala jejich reakce. Tento výzkum se stal inspirací pro využití

fotoelicitace i v této diplomové práci, jak je blíže popsáno v kapitole 3.4. Zkoumání s pomocí vizuálních podnětů je typické pro vizuální sociologii a antropologii (Harper, 2002). Ze tří kvantitativních výzkumů zahrnutých do rešerše dva sbíraly data dotazníkovým šetřením a jeden experimentální vinětovou studií (Heyder & Kessels, 2015; angl. vignette study). Tento neobvyklý design výzkumu byl proveden následovně: učitelé dostali popis chování vymyšleného žáka a měli z něj odvozovat jeho úroveň kázně ve škole (např. zda dělá domácí úkoly nebo je naopak opisuje). Do popisu žáka bylo zařazeno chování spojené s genderem a cílem studie bylo sledovat vliv genderových stereotypů

Šest výzkumů na primárních datech bylo provedeno pouze s respondenty (resp. participanty) ze zemí EU, tj. Dánska, Polska, Německa, Irsko, Španělska a Finska. Dále jeden porovnával vzorky z Dánska a USA a jeden se týkal výhradně občanů USA.

2 Teoretická východiska

Kapitola představuje teoretický rámec této diplomové práce. Úvodem je vysvětlena stěžejní teze genderového konstruktivismu, který je založen na sociálním konstruktivismu, dále jsou představeny vybrané koncepce mužství a poslední podkapitola se věnuje zvolenému výzkumnému kontextu, prostředí vysokých škol.

Hlavním užším teoretickým východiskem této práce je genderový konstruktivismus, který stojí na rozlišení pojmů *pohlaví* (angl. *sex*) a *gender*. Zjednodušeně je možné je připodobnit k protipólům jisté nekonečné debaty a říct, že zdrojem pohlaví je *nature* čili přirozenost, zatímco gender vychází z *nurture* tj. vlivu okolního prostředí. Jak píše Lindsey (2016), pohlaví je bráno jako souhrn biologických znaků, odlišujících muže a ženy, např. rozdílné chromozomy, hladiny hormonů nebo rozdíly v tělesné stavbě a reprodukční soustavě.

Naproti tomu gender je soubor sociálních, kulturních a psychologických charakteristik, které jsou spojovány s muži a ženami (Lindsey, 2016, s. 4), jako je údajná vyšší psychická odolnost u mužů nebo údajná lepší schopnost péče o děti u žen. Dalo by se říct, že gender je sociálně konstruovaná nadstavba pohlaví. Již zde je ovšem nutné zdůraznit, že obsah genderu, tj. ty konkrétní vlastnosti připisované jedinci na základě manifestovaného genderu, je proměnlivý v závislosti na historicko-společenském kontextu (Connell, 2005, 2014; Lindsey, 2016; Valved et al., 2021; Wyrobková, 2005). Tyto vlastnosti lze nazvat genderovými stereotypy či očekáváními, jelikož od jedince prezentujícího se jako určitý gender společnost očekává, že bude tyto vlastnosti mít. V důsledku spojení s genderem pak jednotlivé charakteristiky, jako ty výše uvedené, bývají označovány za *mužné* či *ženské* (maskulinní či feminní).

V opozici ke genderovému konstruktivismu stojí biologický esencialismus, který zastává stanovisko, že mužskost a ženskost vychází z přirozené biologické podstaty člověka (výše zmíněné nature), jejíž role do značné míry zastiňuje vliv sociálního kontextu (nurture; Bem, 2008). Jak bylo zmíněno v rešerši literatury, tento přístup se již v oblasti mužských studií nevyskytuje (Castro Franco & Carmona Parra, 2021).

Genderový konstruktivismus vychází z tezí sociálního konstruktivismu Bergera a Luckmanna (1999, v originále 1966), což znamená, že i tato práce se nutně pohybuje v širších mantinelech interpretativní sociologie. Interpretativní sociologie je navíc spojena s kvalitativním výzkumným přístupem, který byl zvolen pro výzkum v rámci této diplomové práce.

2.1 Hegemonní maskulinita

Naopak v užším měřítku tato diplomová práce vychází ze sociologické teorie hegemonní maskulinity³ Raewyn Connell (2005, 2014; & Messerschmidt, 2005), jejíž hlavní myšlenka již vlastně byla zmíněna. Tato teorie, s počátky v 80. letech 20. století (Connell & Messerschmidt, 2005), poskytla základ pro nový dominantní proud přemýšlení o mužství, založený na pluralitě, tedy existenci více různých typů mužství, kulturně a historicky rozrůzněných (Johnston & Morrison, 2007; Castro Franco & Carmona Parra, 2021). Tuto základní myšlenku deklaruje již název slavné monografie Connell (2005, 1. edice 1995), *Masculinities*, tedy nikoliv maskulinita, ale maskulinity. V souladu s tím je používáno množné číslo i v textu této diplomové práce, mimo některá místa, kde by to mělo až příliš velký negativní vliv na čtivost textu.

³ Při rešerši literatury bylo nalezeno i několik psychologických a sociálně psychologických článků, z nichž některé (DiMuccio et al., 2017; Valved et al., 2021) využívají koncept *precarious manhood*, tedy v překladu *nejisté* nebo *vratké* mužství. Podle Valved et al. (2021) se jedná o podobné koncepty, což vyplývá i z obsahu těchto článků.

Čtenář by však měl celou dobu mít na paměti myšlenkový základ v pluralitě maskulinity.

Jak píše Johnston a Morrison (2007), dříve panovala představa o jednom monolitickém a neměnném standardu mužství, typicky postaveném na bílém heterosexuálním muži střední třídy. Tato představa je již dnes v oboru mužských studií překonaná ve prospěch nového odborného konsenzu na pestrém vějíři mužství (Johnston s& Morrison, 2007). Tím je vysvětlena jedna hlavní myšlenka teorie hegemonní maskulinity. Co ovšem znamená zmíněná hegemonie? Další centrální propozicí této vlivné teorie je existence hierarchického uspořádání různých forem mužství, existence plurality totiž nepřepokládá rovnost. Connell (2005; & Messerschmidt, 2005) používá termín hegemonní maskulinita pro ideál mužství, který je v určitém kontextu (historickém, kulturně-společenském či geografickém) dominantní a má symbolickou moc nad ostatními, podřízenými, formami maskulinity. Jednou z funkcí hegemonní maskulinity je udržovat status quo, ve kterém jsou muži nadřazeni ženám a podřízeným mužům (Connell, 2005).

Nadvládou mužů nad ženami a její reprodukci se zabývá ve své knize i Pierre Bourdieu (2000), který svou perspektivu zakládá na konceptech habitu, kulturního kapitálu a symbolických forem moci a násilí. Zaměřuje se přitom na širší souvislosti systematické a symbolické konstrukce a reprodukce struktur nadvlády mužů ve společnostech obecně, zatímco R. W. Connell (2005) se soustředí primárně na studium hegemonního ideálu maskulinity jako konceptu fungujícího skrz konkrétní vztahy k ostatním formám maskulinity a feminitě. Dalším zásadním rozdílem je skutečnost, že Bourdieuho model je velmi teoretický, naproti tomu Connell (2005) zakládá svou hegemonní maskulinitu mimo teoretickou analýzu i na mnoha empirických studiích, svých i jiných autorů, sociologických i např. etnografických a historických. Connell se ke své

teorii také vícekrát vrátila k revizi a doplnění, (nejvýznamněji v článku s Jamesem Messerschmidtem z roku 2005, dále např. 2014) a jak již bylo výše naznačeno, na její teorii staví mnoho vědeckých prací a dalších teorií v oboru mužských studií (např. Flecha et al., 2013; Hunter et al., 2017; Lund et al., 2019). Z těchto důvodů byla, se vší úctou k Pierrovi Bourdieu, jako teoretické východisko pro tuto diplomovou práci zvolena teorie hegemonní maskulinity.

Prominentní pozice hegemonní formy maskulinity nad ostatními formami a skutečnost, že se k hegemonní maskulinitě muži snaží blížit, neznamená, že tento model a s ním spojené rysy muži jakkoliv často naplňují. Ve skutečnosti ho dokáže naplnit pouze menšina. Jedná se ale o ideál mužství, který je v dané společnosti či kultuře (čase, místě) nejvíce ceněný a má formující vliv na její genderové normy a očekávání (Connell & Messerschmidt, 2005). Tento vlivný hegemonní ideál je abstraktní, má však i své konkrétní formy, které Connell (2005) nazývá *exemplární*, tedy příkladné. Takovými příkladnými formami hegemonní maskulinity může být podle Connell (2005) např. úspěšný sportovec nebo voják, ale opět závisí na kontextu. Bach (2019) pro svůj výzkum v Dánsku použila jako exemplární formy maskulinity byznysmena, angažovaného otce, hlavu rodiny a „playboye“ (Bach, 2019, s. 343). Muži v daném kontextu jsou s těmito příkladnými formami mužství porovnávání a také se k nim ve svém každodenním jednání sami vztahují (Johnston & Morrison, 2007), aby dali najevo svůj pozitivní postoj vůči hegemonní maskulinitě. Jinak by totiž riskovali „pád“ do pozice podřízeného muže a ztrátu nadvlády.

Další konkrétní příklad hegemonní maskulinity přináší španělský sociolog Ramon Flecha et al. (2013) pracující s modelem tří skupin mužství, který autoři staví na svém dlouholetém zkoumání a práci s adolescenty a mladými dospělými ve Španělsku. Hegemonní formy maskulinity nazývají *dominantní tradiční mužství* (DTM, Dominant Traditional Masculinities), která mají blízko

k americké tradiční hegemonní maskulinitě podle Michaela Kimmela (2006): agresivní, emočně chladní, dominantní a kompetitivní muži. Ženy s nimi chtějí být v kontaktu i přesto, že páchají násilí na ženách (Flecha et al., 2013). Zbytek tohoto modelu je představen a uveden do souvislostí v následující podkapitole.

2.2 Nová a pečující mužství

Na teorii hegemonní maskulinity staví mužská studia severovýchodních zemí Evropy koncept *nových mužství* (new masculinities), kterým vysvětlují vynořující se nové, rovnější, formy rodinných uspořádání (muže živitele a hlavu rodiny nahrazuje model dvou pracujících partnerů) a nové postoje mužů, které odporují předpokladu hegemonní maskulinity, že muži se snaží udržet si nadvládu (Bach, 2019). Nová mužství finská socioložka Rebecca Lund et al. (2019, s. 1377) nahlíží jako kulturní rámec⁴, jenž od mužů a žen očekává sdílení odpovědnosti za péči (myšleno v rodině, zejména o děti) a který umožňuje nově definovat, co je mužství. Vznik nových mužství je v severoevropských zemích podpořen státními politikami podporujícími rovnost pohlaví a rodiny se dvěma pracujícími rodiči, jako jsou dotované dětské jesle a školky (day care) a rovnoprávná rodičovská dovolená (Lund et al., 2019). Nordický koncept nových mužství je velmi podobný konceptu *pečujících mužství* (caring masculinities) z anglofonního světa (např. Austrálie: Elliott, 2015; Hunter et al., 2017), který také odkazuje na nově se objevující mužské identity zpochybňující hegemonní rysy spojené s mužskou dominancí, a naopak přijímající za své rysy spojené s péčí a vzájemností ve vztazích.

V nových či pečujících maskulinitách autoři vidí potenciál pro sociální změnu (zejména Elliott, 2015), poukazují ovšem také na vnitřní rozpor. Tyto nové

⁴ Autoři používají Foucaultův (2002) termín „diskurzivní formace“, ale v zájmu lepšího porozumění byl nahrazen podobným termínem „kulturní rámec“.

formy mužství mají potenciál bořit genderové stereotypy a struktury mužské dominance a prohlubovat rovnost pohlaví, ale zároveň také umožňují mužům vytvořit z emocionality a péče mužské přednosti (Lund et al., 2019) a integrovat je do hegemonní maskulinity, čímž by status quo genderové nerovnosti zůstal takřka nezměněn. Alternativně mohou muži „zarámovat“ svou pečující funkci v domácnosti jako plnění některé ze součástí normy hegemonní maskulinity, např. jako individuální volbu (důraz na samostatnost), čímž se mohou redefinici svého mužství účinně vyhnout (viz kvalitativní výzkum Bach, 2019). Zároveň také větší zájem mužů o péči o děti nutně nepředpokládá rovné rozdělení povinností v domácnosti a vynoření nových představ o mužství neznamena, že tradiční hegemonní mužství hned samo od sebe zmizí (Bach, 2019).

2.3 Dominantní a utlačená tradiční mužství, nová alternativní mužství

Na rozporuplnost nových a pečujících mužství kriticky reaguje již zmíněný španělský model tří skupin mužství Ramona Flechi et al. (2013), jehož centrálním tématem je násilí na ženách u dospívajících a mladých dospělých a cílem jeho řešení. Zásadní myšlenkou autorů této feministické kritické teorie je distinkce mezi *jazykem etiky* (language of ethics) a *jazykem touhy* (language of desire), tj. etikou a atraktivitou. Teorie Flechi et al. (2013, s. 100) formuluje jako základní problém skutečnost, že zatímco naučená etická pravidla se sice v poslední době změnila ve prospěch „good boys“ (hodní kluci), avšak co je považováno za sexuálně atraktivní se ještě nezměnilo. Atraktivní jsou stále dominantní, sebevědomí a emočně chladní „bad boys“ (zlí hoši), patřící do skupiny *dominantních tradičních mužství* (DTM, Dominant Traditional Masculinities), což jsou ve španělském kontextu autorů hegemonní formy maskulinity. Jsou to přitom vždy muži řadící se k DTM, kdo páchají násilí na ženách, protože tyto formy mužství násilí neodmítají, ba naopak agresivitu lze

považovat za jednu složek DTM (Flecha et al., 2013). Ne všichni DTM muži sice páchají násilí na ženách, ovšem příslušnost k DTM je podle autorů nutnou podmínkou jeho přetrvání, jelikož zbylé dvě skupiny mužství se proti agresivitě, dominanci a násilí (zejména na ženách) vymezují.

Flecha et al. (2013) ostře polemizují s nadějemi vkládanými v nové modely mužství představené v podkapitole 2. To, co jiní nazývají nové (Bach, 2019; Lund et al., 2019) nebo pečující (Elliott, 2016; Hunter et al., 2017) maskulinity, řadí Flecha et al. (2013) do skupiny *utlačená tradiční mužství* (OTM, Oppressed Traditional Masculinities). Vysvětlují dvojí standard: muži ve skupině OTM jsou ženami žádaní z etické strany, jelikož vyjadřují rovnostářské postoje a vymezují se proti násilí na ženách, ale nejsou žádaní ve smyslu sexuální atraktivity. Ženy totiž touží po sebevědomých mužích, jenže OTM nejsou dostatečně silní a sebevědomí a proti agresivním DTM se vymezují spíše pasivně. Místo aby se jim aktivně postavili, staví se OTM dobrovolně do podřízené pacifistické pozice. OTM tedy nejsou překážkou nadvlády DTM kvůli tomu, že k nim netvoří stejně přitažlivou alternativu. Flecha et al. (2019) tedy tvrdí, že nová či pečující mužství nedělají dost proti hegemonii DTM a nacházejí se v pozici tichých přihlížejších skrytým formám nerovnosti i otevřenému násilí mezi pohlavími.

Španělský autorský kolektiv navrhuje tuto situaci řešit podporou třetího typu: *nových alternativních mužství* (NAM, New Alternative Masculinities). Do NAM patří muži, kteří jsou sebevědomými bojovníky za rovnost proti hegemonním DTM, která aktivně konfrontují, odmítají jejich sexismus a nezdráhají se je ani zesměšnit. Také mají odvahu se od agresivních mužů odvrátit, nechtějí s nimi mít nic společného. Jelikož jsou na rozdíl od OTM sebevědomí, NAM rozbíjejí výše popsaný dvojitý standard a jsou přitažliví pro ženy, což zajišťuje reprodukci NAM (Flecha et al., 2013). Navíc spojují rovnostářské postoje s atraktivitou, což OTM nedokážou. Podpora NAM by měla probíhat v rámci

formálního i neformálního školství, kterým se Flecha et al. (2019) zabývají, a v dlouhodobém horizontu by podle nich měla přispět k vymýcení násilí na ženách i dalších forem nerovnosti pohlaví.

Radikálně feministickou perspektivu k tomuto tématu poskytuje mexický výzkumník Mauricio Zabalgoitia Herrera (2022), zabývající se také násilím na ženách, tentokrát specificky v univerzitním kontextu. Stejně jako Flecha et al. (2019) poukazuje na to, že proti dominanci mužů se nestačí pouze slovně vymezovat, a volá po aktivním boji s nerovnostmi. Ovšem v některých věcech jde Zabalgoitia Herrera (2022) ještě dál, například debaty o existenci „lepší verzí mužství“, tedy nových a pečujících mužství, ale i NAM, podle něj zastírají skutečnost, že maskulinita vždy vede k utlačování. Žádná pozitivní maskulinita podle něj neexistuje, uznává pouze hybridní formy, které však stále přispívají k zachování nadvlády mužů a utlačování žen (Zabalgoitia Herrera, 2022). Flecha et al. (2013) i Zabalgoitia Herrera (2022) se shodují v jedné základní věci: je třeba skoncovat s mužskou dominancí jednou provždy, což vyžaduje řešení, jenž zabezpečí „hlubokou transformaci“ (Zabalgoitia Herrera, 2022, s. 157), které mužská studia bohužel doposud nedosáhla.

Přes všechny tyto argumenty však v oblastech severní Evropy a Austrálie zdá se hrát prim právě modely nových mužství, které zvěstují vývoj mužství směrem k rovnoprávnosti, tedy k lepšímu (Bach, 2019; Elliott, 2016; Hunter et al., 2017; Lund et al., 2019). Z literatury je evidentní kulturní rozdíl mezi anglofonním a španělsky mluvícím světem, což ilustrují předchozí podkapitoly o rozdílech v pojetí mužství. Upozorňuje na něj i Mexičan Zabalgoitia Herrera (2022), když s lehkým povzdechem podotýká, že anglofonní výzkumy nekladou takový důraz na studium projevů násilí v kontextu „*modelů, praktik nebo struktur mužství*“ (Zabalgoitia Herrera, 2022, s. 156–157) jako ty v Mexiku. Je jisté, že rozdíl existuje i mezi kulturními kontexty zde popsaných teorií a Českou republikou.

I přes důkladnou rešerši literatury však nebyly nalezeny žádné propracované reprezentativní studie konstrukce mužství v Česku, ani v dalších postsocialistických zemích střední a východní Evropy, proto byly jako teoretický základ vybrány popsané teorie z kulturně poměrně blízkých oblastí. Představami o maskulinitě (a feminitě) se v českém kontextu zabývá ve své monografii Irena Smetáčková (2016), ale u dětí na základní škole. Socioložka Iva Šmídová se dlouhodobě zaměřuje na studium mužství, ovšem vybírá si specifické případy alternativních mužství (Šmídová, 2002), mužů ve zdravotnictví (2015) či právě pečujících otcovství (2003, 2008), která jsou předmětem studia i v severských zemích Evropy (Bach, 2019; Lund, 2019). Tato práce se z důvodu nutnosti užšího zaměření příslušícího diplomové práci zabývá také pouze specifickým případem, vysokoškoláky. V konečném důsledku je ale pokusem o doplnění dílku do skládačky porozumění konstrukcí mužství v České republice, kterou snad posléze doplní další, i zkušenější, výzkumníci.

2.4 Vysokoškoláci a prostředí vysokých škol

Pro úplnost teoretických východisek je třeba věnovat pozornost ještě jednomu tématu, a to vybranému výzkumnému kontextu v mikroměřítku. Skupina vysokoškolských studentů má totiž svá specifika. V této podkapitole jsou stručně popsána specifika týkající se životní etapy, ve které se studenti nacházejí, specifika prostředí vysokých škol, a také konkrétně Univerzity Palackého v Olomouci (UP).

Studenti, definováni zde aktivním prezenčním studiem na vysoké škole a věkem do 26 let včetně, již jsou po skončení puberty sexuálně zralí a dosahují také určité úrovně vývoje myšlení a psychiky celkově (Lerner & Steinberg, 2004). Dále je možné tvrdit, že se nacházejí ve specifické životní etapě přechodu od dětství do prvních let rané dospělosti, která je podle psychologa Daniela Levinsona (1986) charakterizována proměnou vztahu s rodinou a hledáním nového místa ve světě dospělých, na který se musí nově adaptovat.

Raná dospělost, trvající v Levinsonově (1986) rozdělení životních éř přibližně od 17 až do 45 let, je etapou náročných rozhodnutí, týkajících se zejména budování kariéry a zakládání rodiny (Levinson, 1986): „*Raná dospělost je obdobím, kdy jsme nejvíce ovlivňováni vlastními vášněmi a ambicemi zevnitř a požadavky rodiny, komunity a společnosti zvenčí.*“ Rozhodnutím pro pokračování ve studiu na vysoké škole se ale tato klíčová životní rozhodnutí o několik let oddálí. Navíc dlouhodobě dochází k masivnímu rozšiřování vysokoškolského vzdělání, což znamená, že čím dál tím více lidí si takto „oddálí dospělost“. V reakci na to vytvořil psycholog Jeffrey Arnett (2000) teorii *vynořující se dospělosti* (emerging adulthood), která popisuje oddálením dospělosti nově vzniklé vývojové období prodloužené adolescence, jenž je v rozvinutých zemích čím dál běžnější.

Oproti svým bývalým spolužákům ze středního stupně vzdělávání si student vysoké školy (VŠ) není obvykle nucen okamžitě hledat trvalý příjem, podle české legislativy (Česko, 2012) jsou totiž rodiče povinni ho živit až do ukončení studia (tj. soustavné přípravy na budoucí povolání podle Zákona o státní sociální podpoře; Česko, 1995). Navíc téměř třetina (29 %, podle výzkumu Eurostudent VII; Hauschildt et al., 2021) českých studentů prezenčního studia VŠ bydlí u rodičů. Necelá pětina (19 %; Hauschildt et al., 2021) studentů VŠ v Česku pak bydlí na kolejích a 17 % ve spolubydlení, což je součástí dalšího specifika – studenti tráví velkou část svého času v kontaktu s dalšími studenty. To platí obzvláště pokud mezi studenty i bydlí, ovšem i kdyby ne, čeští studenti tráví v průměru 18 hodin týdně (Hauschildt et al., 2021) pospolu ve škole na přednáškách, seminářích a cvičeních a s ostatními studenty často tráví i volný čas. Tento fakt předpokládá určitou míru předávání názorů a hodnot a možná i jistý stupeň homogenizace názorů v této skupině. Zároveň se na půdě vysokých škol mohou potkávat lidé z rozdílných poměrů ve stejné pozici studenta, ČR je přitom jednou ze zemí s nejvyšším poměrem studentů,

jejichž rodiče dosáhli maturitního a nižšího stupně vzdělání. Zatímco např. v Dánsku má 70 % studentů alespoň jednoho rodiče s vysokoškolským diplomem, v Česku je to 50 % (Hauschildt et al., 2021).

Vysoké školství je sice jiné než primární a sekundární školství, nicméně studenti pokračující na vysoké školy setrvávají další roky ve formálním vzdělávacím systému, který je i nadále do určité míry formuje státem schváleným způsobem. Lidé s vysokoškolským vzděláním mají zpravidla liberálnější názory než ostatní vzdělanostní skupiny, což koresponduje s jedním z bodů formulace úlohy vysokých škol v českém právu: „(VŠ) hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní“ (Česko, 1998). Nutno podotknout, že tato věta v zákoně má nejspíše nulový reálný dopad na vzdělávání na univerzitách, může však posloužit jako zajímavá ilustrace.

Další specifickou vlastností vysokého školství, zejména v kontrastu se základním a středním školstvím, je uspořádání do obecněji vymezených fakult a kateder, specializovaných na většinou úzce vymezené disciplíny. Mezi studenty rozdílných fakult je přitom možné pozorovat názorové rozdíly, což zkoumá např. Michaela Šmídová et al. (2010). Každá katedra má přesně určené studijní programy, které může učit, pokud pro ně získá akreditace od státu. Studijní programy jsou sdružené do obecnějších oblastí vzdělávání (Česko, 2016), pro něž získává akreditace univerzita jako celek. Podobně jako mezi fakultami, i mezi oblastmi vzdělávání jsou pravděpodobně rozdíly v postojích a hodnotových preferencích studentů, jelikož jednotlivé oblasti souvisí se specifickým způsobem myšlení – např. se jedná o hygienu a farmacii, a naproti tomu psychologii či teologii.

UP, na jejíchž studentech proběhl výzkum k této diplomové práci, je charakteristická velkým množstvím vyučovaných oborů, což je patrné na množství

akreditovaných oblastí vzdělávání: 21 (Univerzita Palackého v Olomouci). Více mají v České republice jen podstatně větší Masarykova univerzita a Univerzita Karlova, obě 23 (Masarykova univerzita, c2024; Univerzita Karlova, c2024), naproti tomu úžeji zaměřené České vysoké učení technické v Praze má pouze 9 akreditovaných oblastí (České vysoké učení technické v Praze, c2016–2024). Další relevantním rysem UP je skutečnost, že díky geograficky centrálnímu umístění takřka všech univerzitních budov a také studentských kolejí, jakožto i dalších míst setkávání studentů (např. hospod), dochází běžně ke kontaktu napříč fakultami. U ostatních velkých univerzit v Česku toto není tak samozřejmým jevem.

Vysokoškolské prostředí také tvoří podhoubí pro nové názorové proudy a různá sociální hnutí, která mohou pomoci nastartovat sociální změnu, jako v období Pražského jara nebo Sametové revoluce v minulém století. V tomto prostředí se také vynořují nová pojetí maskulinity a studenti se s nimi musí vypořádávat, což je předmětem zkoumání v mužských studiích na celém světě (Castro Franco & Carmona Parra, 2021). Výzkumy naznačují, že se nová mužství častěji objevují u vysokoškolsky vzdělaných lidí (Lund et al., 2019), i když ne každý muž s diplomem odmítá tradiční maskulinitu (Castro Franco & Carmona Parra, 2021). S trochou nadsázky by se dalo říct, že studenti – muži mají „oddálené mužství“, jelikož se ještě nedostali do situace, kdy musí uvažovat nad tím, jakou formu mužství předají svým dětem. Zároveň není možné posoudit, zda z nich budou či nebudou pečující otcové či jaký obraz mužství budou reprodukovat v budoucnu. Výzkumná studie prezentovaná v následujících kapitolách je vzhledem do postojů k mužství specifické skupiny lidí ve specifické etapě jejich životní dráhy.

3 Metodologie

Kapitola popisuje, jaký metodologický přístup a jaké metody sběru a zpracování dat byly vybrány (a proč) pro výzkum mužství vysokoškoláků, jenž je proveden v rámci této diplomové práce. Bude zde představen výzkumný cíl a výzkumné otázky, zvolený metodologický přístup a bude detailně popsán skutečný proces realizace výzkumu se zvláštním důrazem na terénní část práce čili realizaci výzkumných rozhovorů. V závěru kapitoly je reflektována pozice výzkumníka a otázky etiky výzkumu.

Pro výzkumnou část této práce byl zvolen kvalitativní přístup, a to ze dvou hlavních důvodů. Tím prvním je teoretické východisko v interpretativní sociologii (viz kap. 2), která je pevně spojená s induktivní výstavbou vědeckého poznání zdola (bottom-up) a právě kvalitativním způsobem zkoumání. Druhý důvod vychází ze současného stavu bádání na zvolené téma. V česko-slovenském prostředí je totiž jen málo sociologických empirických výzkumů zaměřených na mužství a nebyl nalezen žádný, který by se zabýval přímo pojetím maskulinity u mladých dospělých či dokonce konkrétně vysokoškoláků, jako zde prezentovaný výzkum.⁵

Existence této mezery v poznání je ideální příležitostí pro rozšíření poznatků s pomocí výzkumu, který by Hendl (2005, s. 38) označil jako průzkumný (exploratorní). Jeho účelem je totiž průzkum (explorace) málo známého výzkumného problému a poskytnutí teoretických základů. Podle Dismana (2002, s. 286) je hlavními cíli a zároveň schopnostmi kvalitativního výzkumu porozumět určitému jevu a následně vytvořit nové hypotézy a nové

⁵ Tematicky i metodologicky nejbližší zahraniční studie nalezená během rešerše literatury je irská autorů Johnston & Morrison z roku 2007, která také kvalitativně zkoumala postoje k mužství a sedm z osmi jejich participantů byli univerzitní studenti ve věku 18–26 let. Data z polostrukturovaných rozhovorů analyzují metodou interpretativní fenomenologické analýzy (IPA).

teorie založené na tomto porozumění. Může se jednat o nové porozumění již známému jevu a jeho výklad z nového, neprozkoumaného úhlu, ale tyto schopnosti jsou obzvláště užitečné v situaci, kdy porozumění jevu chybí. A lze říci, že náhledy českých studentů vysoké školy na maskulinitu představují přesně takovou situaci, proto byl tento výzkum definován jako exploratorní a především kvalitativní.

Kvalitativní přístup k společenskovědnímu výzkumu lze zjednodušeně postavit do opozice ke kvantitativnímu přístupu (Miovský, 2006). Podle Johna a Davida Creswellových (2023) je charakteristický proměnlivou a postupně se vyvíjející strukturou výzkumného procesu, včetně výzkumných cílů a otázek, a také snahou o porozumění vybranému jevu v jeho komplexnosti a jedinečnosti s ohledem na individuální pohled každého účastníka. Kvalitativní analýza dat postupuje induktivně od partikulárního k obecnějšímu a velkou roli v ní hraje osoba výzkumníka, která je zodpovědná za tvorbu interpretací, ve kterých se zákonitě zrcadlí on sám. Proto je kladen důraz na reflexi výzkumníkovy pozice a jejího vlivu (Creswell & Creswell, 2023).

3.1 Zakotvená teorie

Jak už mohla napovědět volba slov výše, zvolenou metodou tvorby a zároveň analýzy dat je zakotvená teorie (grounded theory metod). Hlavním cílem metody zakotvené teorie je podle Řiháčka a Hytycha (2013, s. 44) „*vybudovat teorii zkoumaného jevu: jeho abstraktní teoretické uchopení, které nám umožní daný jev pregnantně pojmenovat, lépe mu porozumět v různých souvislostech a díky tomu být úspěšnější v jeho předvídání a ovlivňování.*“ Tato výsledná teorie má být pevně zakotvená v sesbíraných datech, čímž se metoda vymezuje proti intuitivním technikám kritizovaným za přílišnou subjektivitu, které se objevují např. v metodě interpretativní fenomenologické analýzy (IPA, viz Koutná Kostínková & Čermák, 2013; Řiháček & Hytych, 2013; Šedřová 2007). Zároveň to nemá

být jen „*sada čísel*“ (Strauss & Corbin, 1999, s. 15), což je vymezení vůči kvantitativnímu výzkumu – zakotvená teorie je reakcí na jeho neadekvátní schopnost tvořit nové teorie (Šedřová, 2007). Jedná se o tzv. emergentní design, základem je přistupovat k datům otevřeně a nechat vynořit to, co je pro účastníky důležité.

Z citace výše je jasný původ této metody v pozitivistickém myšlení, objevuje se snaha o *abstrakci* a konečným cílem je umožnění *předpovědi*. Druhým hlavním ideovým východiskem je ale antipozitivistický symbolický interakcionismus a pragmatismus Chicagské školy, což se odráží zejména ve slově *porozumění*. Metoda zakotvené teorie je totiž společným dílem Barneyho Glasera, žáka slavného kvantitativce Lazarsfelda, a Anselma Strausse, žáka zakladatele symbolického interakcionismu Blumera (Strauss & Corbin, 1999). Vůbec první publikací o zakotvené teorii je jejich *The Discovery of Grounded Theory* (Glaser & Strauss, 1967/2006), později se tato metoda rozvětvila a dnes se běžně vyskytuje v několika verzích. Jejich základní rozdíly přehledně shrnuje Šedřová (2007, s. 85–86), ona i Řiháček s Hytychem (2013) pak shrnují základní principy všem verzím společné a poskytují obecného průvodce zakotvenou teorií i s názornými příklady. Pro tuto diplomovou práci byla vybrána verze Strausse a Juliet Corbin (1999, v originále 1990).

Metodologie zakotvené teorie pro výzkum formuluje velké ambice. Má nejenom tvořit pojmy a naznačovat vztahy mezi nimi, má tyto vztahy i prozatímně ověřovat, teorie má být schopna vysvětlit zkoumanou oblast a má být prakticky využitelná (Strauss & Corbin, 1999, s. 15). Všem těmto požadavkům lze pochopitelně jen těžko dostát, vytvořené teorie jsou „ve skutečnosti často spíše pracovní modely“ (Řiháček & Hytych, 2013, s. 52). Splnit tyto cíle je oříšek i pro rozsáhlý a dobře financovaný výzkumný projekt, natož pro malý výzkum v rámci diplomové práce nezkušeného výzkumníka. To neznamená

vůbec se o ně nesnažit, ovšem předjímá to značné limitace, které budou v této práci náležitě popsány.

3.2 Proces zakotvené teorie

Nyní je na místě stručně vyložit proces výzkumu podle zakotvené teorie. Šedřová (2007, s. 87) identifikuje tři etapy: „(1) sběr dat směřující k teoretické nasycenosti kódů; (2) kódování (tj. analýza) materiálu směřující k vytvoření základních kategorií – proměnných budoucí teorie; (3) konstruování teorie jako sady tvrzení o vztazích mezi kategoriemi – proměnnými.“ Je přitom třeba zdůraznit, že tyto tři etapy nejsou oddělené jako bývají fáze kvantitativního výzkumu, naopak jsou propojené, zákonitě se překrývají a je možné se vracet zpět k předešlým krokům (Strauss & Corbin, 1999; Řiháček & Hytych, 2013; Šedřová, 2007). Dokonce je to žádoucí, vždy se totiž mohou vynořit nové kategorie nebo vztahy k prověření a interpretaci, což autora nutí se vracet přinejmenším k opětovnému kódování již zpracovaných textů (např. prepisů rozhovorů), ale ještě lépe k vyhledávání nových dat (komunikačních partnerů). Tím se výsledná teorie rozšiřuje a porozumění jevu prohlubuje, nebo naopak teorie či její části oslabují a jsou přepracovávány. To by mohlo pokračovat prakticky donekonečna a je to vlastně výzkumník (či okolnosti výzkumu), kdo rozhoduje o uzavření a konečném sepsání teorie (Řiháček & Hytych, 2013, s. 46–47).

Centrální součástí tvorby zakotvené teorie je analýza dat, běžně nazývaná jako proces *kódování*. Následující odstavce vyloží tento proces tak, jak ho popisují Strauss s Corbin (1999). Tito autoři identifikují tři hlavní typy kódování: otevřené, axiální a selektivní. Typy bývají uváděny jako posloupnost kroků, ovšem v praxi tomu tak nutně není, dá se mezi nimi totiž volně přecházet tam a zpět, což výzkumník dělá i nevědomky (Strauss & Corbin, 1999). Stejně tak se přechází mezi jednotlivými činnostmi uvnitř typů kódování. Začíná se ovšem vždy otevřeným kódováním, jelikož ostatní dva typy na něm staví a postupně zvyšují míru abstrakce. Základem všech je další a další opětovné

čtení již prostudovaných dat. Sebraná data Strauss a Corbin (1999) nazývají *údaje o jevu*.

Otevřené kódování podle Strausse a Corbin (1999, kap. 5) spočívá v rozdělení zkoumaného textu na části (části vět, věty nebo odstavce) nesoucí informaci o zkoumaném jevu a přidělení názvu čili *pojmu* neboli *kódu*. Dále části porovnávané mezi sebou a podobným částem přidělíme jeden kód, pokud je to vhodné. Jakmile se určité množství kódů shromáždí, je čas začít je porovnávat mezi sebou, přejmenovávat a opatrně slučovat do o něco obecnějších kódů, abychom mohli jeden použít vícekrát a nebyli brzy ochromeni záplavou kódů. Dalším krokem je *kategorizace*, seskupování pojmů, které se zdají týkat stejného jevu, do obecnějších skupin: kategorií, pojmenovaných podle daného jevu. Kategorie jsou dále rozvíjeny vyhledáváním jejich rysů, tj. *vlastností* a rozlišením *dimenzí* těchto vlastností. Výsledky této práce tvoří základy pozdějších vztahů mezi kategoriemi – pomalu se z dat začínají vynořovat základy teorie. (Strauss & Corbin, 1999)

Druhým typem kódování podle zakotvené teorie Strausse a Corbin (1999) je axiální kódování. Otevřeným kódováním byl získán soubor vlastností kategorie (resp. jevu). Tento soubor tvoří její (jeho) *kontext*. Kontext spolu se „*strategií* jednání a interakce, pomocí kterých je zvládán, ovládán, vykonáván“ (Strauss & Corbin, 1999, s. 71) a *následky* těchto strategií konstituují subkategorie dané kategorie. Účelem axiálního kódování je tyto kategorie dále rozvíjet, tentokrát načrtáváním vztahů mezi kategorií a subkategoriemi, tedy jevem a vším, co je s ním spojené. Konkrétně jde o propojení *jevu* s jeho *příčinnými podmínkami*, *kontextem*, *intervenujícími podmínkami*, *strategiemi jednání a interakce* a samozřejmě také jeho *následky*. Tato pavučina vztahů tvoří *paradigmatický model* jevu s vysvětlující silou, který by měl výzkumníkovi umožnit systematicky přemýšlet o sebraných datech a vytvářet v nich složité vztahy. (Strauss & Corbin, 1999, s. 72)

Zbývá popsat již jen jednu část analýzy dat podle Strauss-Corbinovské (1999) verze zakotvené teorie. Úkolem třetího a posledního selektivního kódování je z dříve získaných kategorií vybrat nosnou *centrální kategorii* čili ústřední jev. Zakotvená teorie má ve výsledku vyprávět ucelený *příběh* a tato ústřední kategorie bude tvořit jeho *kostru*. Proto mají všechny ostatní kategorie být vztaheny k té centrální, jedině tak je totiž možné, aby příběh byl řádně integrován. Úplně posledním krokem je pak *zakotvení* teorie, to znamená ověření vztahů mezi kategoriemi jejich zpětnou konfrontací s daty. Pokud to bude přínosné či přímo nutné, může se výzkumník i po tomto posledním kroku vrátit zpět do terénu a sesbírat další data. Tím se uzavírá pomyslná kružnice procesu tvorby zakotvené teorie. (Strauss & Corbin, 1999)

3.3 Výzkumná otázka a hlavní metoda sběru dat: polostrukturované interview

Hlavní metodou sběru dat pro tuto diplomovou práci je polostrukturovaný výzkumný rozhovor neboli interview, který přehledně charakterizuje Miovský (2006, s. 159–161). Ten uvádí, že tato verze výzkumného rozhovoru se dokáže vyhnout nevýhodám obou alternativ, nestrukturovaného i plně strukturovaného interview. Jednou z největších výhod polostrukturovaného interview je jeho všeobecná flexibilita (Miovský, 2006). Obvykle využívá předem připravený *scénář* se seznamem tematických okruhů, která tazatel *musí* s participantem probrat, jejich pořadí a přesné znění otázek však většinou závazné není, čehož je možné využít k maximalizaci výtěžnosti interview. Dle potřeby lze ale např. některé otázky standardizovat a vyžadovat přesné formulace i pořadí, zatímco jiné může tazatel přizpůsobit situaci. Povinná témata může rozšířit doplňujícími otázkami nebo dle situace přidat úplně nová témata, která se mu zdají přínosná cíli výzkumu. Další charakteristikou podle Miovského (2006) je časté využívání specifických otázek, kterými je po komunikačním partnerovi vyžadováno upřesnění nebo vysvětlení jeho odpovědí

s cílem ujištění se o jejich správném pochopení a interpretaci. Podle Řiháčka a Hytycha (2013, s. 47) je polostrukturované interview jedním z nejčastějších zdrojů dat pro zakotvenou teorii.

Pro výzkum byla definována výzkumná otázka ve znění „Jaká je představa studentů o tom, jaký by měl být muž?“. Autor s kolegou Bc. Viktorem Foltou realizovali v rámci výuky kvalitativního výzkumu v akademickém roce 2022/2023⁶ cvičný kvalitativní výzkum taktéž na téma maskulinity u vysokoškoláků a taktéž s využitím polostrukturovaného interview (Černíkovský & Folta, 2023). Výzkumná otázka pro tuto diplomovou práci z něj byla (se svolením kolegy) převzata, a to dokonce v téměř identickém znění, jelikož její potenciál nebyl ani zdaleka vyčerpán.

Tabulka 1: Výzkumná otázka a otázky v rozhovoru

Výzkumná otázka	Jaká je představa studentů o tom, jaký by měl být muž?
Otázky v rozhovoru <i>Pro doptání, pořadí i znění volné. Netvoří pevné členění!</i>	<p>A. Jaké jsou pro tebe rysy mužství?</p> <p>B. Jaké místo podle tebe muži zauímají v dnešním světě?</p> <p>C. Co je pro tebe specificky mužské?</p> <p>D. Vnímáš proměnu mužství?</p> <p>E. Shodují se tvoje názory na tohle téma s názory tvých vrstevníků?</p> <p>F. Zařadil by ses do nějaké skupiny mužů?</p> <p>G. Ztotožňuješ se s nějakými mužskými vzory?</p> <p>H. Jak vidíš svoji pozici v partnerském vztahu?</p>

Na základě výzkumné otázky byly formulovány otázky v rozhovoru (povinná témata) tak, aby směřovaly k jejímu zodpovězení. Jejich funkcí je především

⁶ Kurz pod vedením doc. PhDr. Dany Sýkorové, Ph.D. proběhl v 1. ročníku magisterského studia sociologie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

zajistit, aby byla probrána všechna vybraná témata i v případě, že k nim participant nedojde sám od sebe v rámci monologu. Je na místě upozornit, že v žádném případě nepředstavují pevnou strukturu rozhovoru, vždy je preferováno nechat pořadí na participantovi. Témata jsou ve scénáři označena návrhem znění úvodní otázky nového tématu, v závorkách jsou předpřipraveny možné modifikace či doplňující otázky. Stejně jako pořadí témat, ani tyto formulace nejsou závazné, jedná se pouze o návrhy. Jedinou výjimkou je první téma, uvozené otázkou „Jaké jsou pro tebe rysy mužství?“, která byla formulována vždy stejně a posloužila jako počáteční podnět každého rozhovoru.

Dále byly hojně využívány výše zmíněné otázky orientované na upřesnění či dovysvětlení, a pokud kupříkladu nové výroky participanta vyvolaly pochybnosti o správném pochopení dřívějšího tématu, byla položena i opětovná doplňující otázka k němu, např. „Chápu to tedy správně, že...“. Další využitou technikou byly sondážní otázky směřované k hlubšímu rozebrání a pochopení, např. „Můžeš mi to rozvést?“.

Při formulaci otázek v rozhovoru byly využity zkušenosti ze zmíněného ročníkového projektu (Černíkovský & Folta, 2023), podobně jako by se jednalo o cílený předvýzkum. Otázky v rozhovoru prošly několika iteracemi, byly reformulovány s ohledem na průběh prvních provedených rozhovorů. Kompletní scénář rozhovoru je součástí této práce jako *Příloha 1*.

3.4 Doplnková metoda sběru dat: fotoelicitace

Jako doplňková metoda sběru dat byla využita fotoelicitace, tedy typicky předkládání obrázků či fotek komunikačnímu partnerovi během rozhovoru (Harper, 2002). Tato metoda je pevnou součástí metodologie vizuální sociologie a vizuální antropologie a je podle Harper (2002) založena na předpokladu, že předložení vizuálního materiálu dokáže skrz evokaci informací, pocitů a vzpomínek poskytnout více informací a také jiný typ informací než pouhý slovní rozhovor. Jako inspirace pro použití této metody posloužila studie Bach

(2019), která zkoumala maskulinní identitu mužů, jejichž partnerky mají náročné a prestižní povolání (tráví více než 50 hodin týdně v práci, musí cestovat), ve kterém vydělávají více než její muž, zatímco on hraje hlavní roli v péči o děti a domácnost. Autorka předložila participantům svých rozhovorů obrázky čtyř mužných stereotypů (byznysmen, angažovaný otec, hlava rodiny a playboy; Bach, 2019, s. 343) a kladla jim otázky, co v nich vidí. Po jejím vzoru byl autorem vytvořen „vizuální podnět“ pro fotoelicitaci.

Tvorba vizuálního podnětu pro tuto diplomovou práci začala hledáním báze v literatuře, kterou se záhy staly typologie lidského těla psychiatra Ernsta Kretschmera z roku 1925 (1999). Jeho teorie je založena na myšlence, že stavba těla člověka souvisí s jeho temperamentem a také psychickými poruchami, ke kterým má predispozice a je jednou z klasických prací rané psychologie osobnosti. Přestože již jeho základní myšlenka ztratila svůj dřívější vliv (Millon et al., 2004 s. 19), Kretschmerovy (1925/1999) tři typy lidské morfologie – *astenik*, *pyknik* a *atletik*⁷ – výborně posloužily jako teoretická inspirace pro fotoelicitaci. Kretschmerův (1925/1999) astenik je štíhlý a má slabé svalstvo, pyknik má velké břicho či boky a atletik má vytrénované svaly.

Vizuální podnět, jenž je čtvrtou přílohou této práce, je tvořen třemi obrázky, které se jeví jako fotografie skutečných osob. Ve skutečnosti ovšem nezobrazují žádnou konkrétní osobu, byly totiž vygenerovány autorem s pomocí umělé inteligence (AI). Použitý AI model se nazývá Openjourney a je bezplatnou (s limitovaným rozsahem použití) obdobou známějšího Midjourney. Openjourney funguje skrz komunikační platformu Discord a jeho primární funkcí je generování obrázků na základě příkazů neboli promptů (z angl.

⁷ Ve skutečnosti naznačil ještě čtvrtý typ: dysplastika. K tomu ale Kretschmer (1925/1999) neposkytuje fotografii typického vzhledu jako k ostatním typům, a proto nebyla použita.

prompt – podnět). Autor zadával prompty v různých iteracích, než dosáhl kýženého výsledku, kterým byly realistické „fotografie“ tří mužů ve věku participantů (tj. vysokoškolský věk) s různými tělesnými proporcemi, inspirovanými Kretschmerovými (1925/1999) fotografiemi třech tělesných ideálních typů. Dalšími podmínkami bylo nerušivé pozadí a oblečení, žádné předměty v ruce, pozice vestoje čelem k pomyslnému objektivu a záběr horní poloviny těla. Zajímavá byla přitom tendence AI modelu generovat postavy mladých mužů bez trička, u atletika a pyknika muselo nakonec být specifikováno, že má být oblečený. Tři ve výzkumu použité obrázky (viz *Příloha 4*) byly vygenerovány podle následujících promptů (v uvozovkách):

1. Astenik: „25 year old shy nerdy guy, white background“;
2. Pyknik: „25 year old fat guy in shirt“;
3. Atletik: „muscular young man in white t-shirt, white background“.

Tři takto získané obrázky byly kvalitně barevně vytištěny a byly předkládány k reakci participantům během výzkumného rozhovoru. Původní myšlenkou bylo tento vizuální podnět využít v případě, že se participant bude mít problémem zpočátku rozmluvit, anebo po krátkém rozhovoru již nebude mít dále co říct. Pokud by nebyly obrázky použity takto, měly být předloženy na konci rozhovoru, aby bylo zajištěno, že podnět uvidí všichni a bude jej tedy možné správně analyzovat. V praxi se ale u žádného z participantů neobjevil problém s tím, že by neměl k tématu mužství co říct nebo že by byl málo sdílný. Nakonec byla tedy metoda fotoelicitace s výše popsaným vizuálním podnětem použita u všech stejně, a to na konci rozhovoru, před vyplněním osobního dotazníku a krátce před vypnutím nahrávání. Blíže k praxi průběhu rozhovorů je uvedeno v podkapitole 3.6, ještě předtím ale jsou ale v kapitole 3.5 popsány organizační aspekty sběru dat a výběr účastníků výzkumu.

3.5 Výběr participantů a organizace výzkumu

Participant, nebo chcete-li komunikační partneři, byli vybíráni záměrně. Pevná kritéria výběru byla následující: prezentuje se jako muž, v současnosti studuje prezenčně na UP a je mu nanejvýš 26 let. Po počáteční analýze prvních třech rozhovorů byl pro výběr dalších participantů uplatněn princip teoretického vzorkování (Řiháček & Hytych, 2013; Šedová, 2007), tj. záměrného vyhledávání potenciálně rozporuplných dat s cílem posílení nebo naopak falzifikace budoucí teorie. V tomto případě se jednalo o vyhledávání účastníků z rozmanitých fakult a studijních programů UP. Velké rozmanitosti se naopak nepodařilo dosáhnout v typech studijních programů, participant P5 studuje pětiletý magisterský program, P8 navazující magisterské studium a zbytek je na bakalářském stupni studia. P5 studuje dva oddělené bakalářské studijní programy zároveň. Charakteristiky každého participanta lze najít v *Tabulce 2* níže.

Dva z participantů jsou poměrně blízcí současní přátelé autora, jeden je kamarád z dětství, dva jsou známí a na tři byl získán kontakt od přátel (vždy se svolením k předání kontaktu). Všichni byli kontaktováni skrz sociální síť Facebook, kde také přes textové zprávy probíhala veškerá domluva a plánování setkání.

Všichni komunikační partneři dostali možnost vybrat si místo setkání, téměř všichni pak ale požádali autora, aby místo navrhl sám. Místem šesti rozhovorů byla čajovna či kavárna a dva proběhly u autora doma na žádost participantů (chtěli klid a soukromí, které by jinde chybělo, včetně jejich domova). První tři rozhovory proběhly na přelomu října a listopadu roku 2023, zbylých pět na přelomu února a března 2024.

Tabulka 2: Charakteristika participantů výzkumu

Číslo (pořadí)	Rozsah* (slova)	Věk	Fakulta	Studijní program(y)	Typ studia
P1	12 300	23 let	PřF	Biotechnologie a genové inženýrství	Bc.
P2	6 000	23 let	LF	Zubní lékařství	Mgr.
P3	6 500	21 let	PřF	Informatika	Bc.
P4	8 200	20 let	PřF	Biologie a ekologie	Bc.
P5	7 200	21 let	FTK+FF	**	Bc.+Bc.
P6	9 200	23 let	CMTF	Etika a kultura v mediální komunikaci	Bc.
P7	7 000	21 let	FF	Angličtina pro tlumočení a překlad + **	Bc.
P8	5 700	23 let	FF	Psychologie	NMgr.
CMTF: Cyrilometodějská teologická fakulta FF: Filozofická fakulta FTK: Fakulta tělesné kultury LF: Lékařská fakulta PřF: Přírodovědecká fakulta				*Zaokrouhleno. **Vynecháno v zájmu zachování anonymity.	

3.6 Průběh a přepis rozhovorů

Každé setkání začalo přinejmenším několika minutami volné konverzace s cílem navození příjemné atmosféry a „prolomení ledů“, aby se každý participant byl ochotný otevřít a bez obav mluvit o svém názoru na mužství, které může být jako součást individuální identity považováno za poměrně osobní téma. Následně byl ještě před zapnutím nahrávání představen průběh a účel rozhovoru včetně principu anonymizace a předložen souhlas s účastí na výzkumu k prostudování a podpisu. Osnova představení rozhovoru participantovi v odrážkách je k nahlédnutí v Příloze 1, informovaný souhlas v Příloze 3.

Rozhovory byly nahrávány na mobilní telefon, délka nahrávek se pohybuje v rozmezí 40 až 90 minut. Rozsah rozhovorů v písemné formě je mezi 5 900 a 12 300 slovy, konkrétní rozsahy naleznete v *Tabulce 2* výše. Participanti se zpravidla po určitém čase začali ve svých reakcích na otázky a podněty spontánně vracet k již dříve řečenému, aniž by tyto své myšlenky dále rozvedli. Jakmile si výzkumník toto uvědomil, instruoval participanta k zamyšlení, zda chce něco dodat, zatímco důkladně prohledal své poznámky a scénář. V případě, že nenašel žádný další podnět a participant neměl zájem nic dodat, přistoupil výzkumník k fotoelicitaci, tj. k předložení vizuálního podnětu (viz *Příloha 4*; použití blíže popsáno na konci podkapitoly 5.4).

Po reakci na vizuální podnět, jež byla po celém rozhovoru zpravidla poměrně stručná, došlo k vyplnění osobního dotazníku participanta za účelem získání jeho věku, fakultní příslušnosti, studijního oboru a programu. Dále dostali komunikační partneři ještě poslední možnost něco doplnit a byli informováni, že mohou autora kdykoliv kontaktovat a cokoliv změnit nebo doplnit i zpětně. Jeden z nich se po této možnosti sám ptal, nicméně nakonec ji nevyužil ani on, ani nikdo jiný. Nakonec bylo participantům poděkováno za účast na výzkumu a zprostředkování zajímavých poznatků a nahrávání bylo vypnuto. Po nahrání rozhovoru zpravidla následovalo ještě pár desítek minut přátelské konverzace, většinou již o jiných tématech.

Rozhovory byly doslovně přepsány s pomocí nástroje detekce řeči Whisper, využívající umělou inteligenci ChatGPT od společnosti OpenAI. Tento nástroj je schopný jednoduše a během chvíle vytvořit strojový přepis. Strojový přepis je vždy potřeba podrobit důkladné kontrole a mnoha úpravám, ale v případě vložení kvalitní nahrávky dobře artikulujícího participanta s minimem ruchu (především hovoru) v pozadí je schopen výzkumníkovi bez problémů ušetřit až skoro dvě třetiny času stráveného přepisováním. Místo pěti až osmihodinové práce na přepisu hodinové nahrávky stačí dvě až tři hodiny editovat.

Horší artikulace anebo velké množství ruchu v nahrávce ovšem kvalitu strojového přepisu velmi výrazně zhoršují a ve výsledku mnohdy ani neušetří čas. I tak ovšem ušetří alespoň práci, jelikož Whisper alespoň některé věty odhadne správně a výzkumník nemusí psát každyčké slovo a písmeno od začátku. Ke kódování přepsaných rozhovorů a celé analýze byl použit dobře známý program Atlas.ti, vytvořený pro potřeby metody zakotvené teorie.

3.7 Reflexe pozice výzkumníka

Při realizaci kvalitativního výzkumu je nezbytné reflektovat, jaké aspekty osoby výzkumníka a jeho pozice ve světě mají vliv na jeho práci, v tomto případě zejména na interpretaci výpovědí komunikačních partnerů. Tato kapitola slouží k popisu reflexe autorovy pozice.

Prvním předmětem reflexe jsou charakteristiky, které má autor společné s participanty: také je to muž, student vysoké školy a nachází se ve stejné životní etapě (je mu 25 let), tedy ještě není zcela osamostatněný od rodičů a nemá děti. Společné charakteristiky mohou vést k hlubšímu pochopení skrz podobný hodnotový žebříček, ovšem také ke zkreslení skrz falešné vnímání zkušeností participantů jako podobných s autorovými a na to navazující falešně objektivní porozumění.

Mužství je téma, kterým se autor odborně zabývá celé šestileté studium, skrz projekty, eseje a prezentace i bakalářskou práci, což mu propůjčuje teoretickou citlivost. Zároveň je to však pro něj velmi citově zbarvené téma, což ztěžuje udržování nehodnotící kamenné tváře během rozhovorů, a to jak v situacích kdy má touhu participanta opravit či doplnit fakta, tak když mu participant „mluví z duše“. Oba typy situací se stávaly často, což se mohlo projevit výpovědích participantů.

Specifický vliv může mít gender výzkumníka. Validita kvalitativních rozhovorů stojí a padá na autenticitě vyjádření informantů, ale každý člověk nevědomě upravuje své vyjadřování v závislosti na tom, s kým mluví. Muž, který má mluvit s mužem o mužství, může mít tendenci upravovat některé aspekty své výpovědi tak, aby nedošlo ke zpochybnění jeho mužnosti. Při rozhovoru se ženou může docházet ke zkreslení z podobných důvodů, ale trochu jiným směrem.

Autor je původem z Ostravy, tj. velkého města, ve kterém se setkávají lidé různého socioekonomického postavení. Autor sám pochází ze střední až nižší střední třídy a během studia je poměrně dobře materiálně zajištěn, což ovlivňuje autorův náhled na mužství a limituje porozumění jiným vrstvám. Svou perspektivu by označil za blízkou pečujícímu mužství. Zároveň není příslušníkem žádné subkultury či znevýhodněné skupin a jeho názory na fungování společnosti jsou liberální.

3.8 Etické aspekty výzkumu

Genderová identita je důležitou součástí identity každého jedince, což z ní dělá citlivé téma. Každý výzkum, zvláště pak citlivých témat, vyžaduje pečlivé vypořádání se otázkami etiky nakládání s informacemi participantů.

Každý participant byl předem informován, že se výzkum týká „porozumění mužům v současné společnosti“ a s takto formulovaným tématem předběžně souhlasil. Jak bylo zmíněno výše, v úvodu každého setkání byl účastník ještě před začátkem nahrávání seznámen s průběhem rozhovoru, principy anonymizace a jeho právy kdykoliv požádat o čas na oddech, pozastavení či vypnutí nahrávání a odstoupení z výzkumu (i zpětně). Poté dostal čas na prostudování a podpis souhlasu s účastí na výzkumu ve dvou kopiích, z nichž jednu dostal domů. Osnova seznámení s průběhem rozhovoru je k dispozici v *Příloze 1*, informovaný souhlas s účastí tvoří *Přílohu 3*.

S bezpodmínečnou striktností byla dodržována mlčenlivost o věcech probíraných v rozhovorech, a to zvláště v případě dvojice participantů, kteří se znají a jeden se zeptal na názory toho druhého. Jména participantů nejsou uchována v žádných materiálech. Princip anonymity byl dodržován i v hovorech o poznacích z výzkumu s autorovými nejbližšími.

4 Interpretace dat: model mužství vysokoškolských studentů

Cílem metodologie zakotvené teorie je vytvoření systematického teoretického rámce určitého jevu s pomocí důmyslné kombinace induktivního a deduktivního myšlení (Strauss & Corbin, 1999). Důraz je ovšem kladen na část induktivní, vytvořená teorie má být pevně zakotvená v sesbíraných datech, kterých se má držet, nesmí se stát pouhou abstrakcí vzdálenou od empirické reality. Zakotvená teorie a proces její tvorby je popsán v podkapitolách 4.1 a 4.2. Strauss s Corbin (1999) navrhují při tvorbě vytvořené teorie použít takzvaný paradigmatický model, který usnadňuje systematizaci uvažování a práce s daty. Zjednodušené schéma tohoto modelu vypadá následovně: „(A) příčinné podmínky → (B) jev → (C) kontext → (D) intervenující podmínky → (E) strategie jednání a interakce → (F) následky.“ (Strauss & Corbin, 1999, s. 72, upravena kapitalizací). Tato kapitola s pomocí citovaného schématu narativně (tj. jako příběh) prezentuje vytvořenou teorii, nebo spíše pracovní model (Řiháček & Hytych, 2013, s. 52) mužství vysokoškolských studentů, zakotvený v datech z provedeného kvalitativního výzkumu. Výzkumná otázka, jejíž zodpovězení je cílem výzkumu, zní následovně: Jaká je představa studentů o tom, jaký by měl být muž? Schéma modelu naleznete v Tabulce 3 níže.

Klíčovou kategorií, jež se vynořila z analyzovaných dat, je odpor k určité formě mužství, interpretované jako tradiční a přetrvávající ve starších generacích. Tato forma mužství je v textu nazývána „tradiční mužství“ a jak si její participanti charakterizují je ilustrováno v kapitole 4.2. Jedná se o nejvíce nasycenou kategorii, vyskytující se ve všech rozhovorech, a ostatní kategorie se k ní různými způsoby vztahují. Proto byla zvolena jako centrální jev, na kterém je postavena narativní kostra výkladu teorie čili osnova analytického příběhu (v souladu se Strauss & Corbin, 1999).

Tabulka 3: Schéma modelu mužství vysokoškolských studentů

Příčinné podmínky	Jev (centrální kategorie)	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání a interakce	Následky
Hodnoty rovnosti mužů a žen	Odpor k tradičnímu mužství	Nerovnosti a rozdíly mezi muži a ženami	?	Redefinice mužství	?
Dobová konstelace ⁸		Individualismus			
Negativní dopady tradičního mužství					

Schéma prezentovaného modelu mužství znázorněné v Tabulce 3 je zároveň osnovou analytického příběhu. Ve vší stručnosti lze tento příběh podat následovně. Odpor k tradičnímu mužství vniká z několika příčin: studenti vyznávají rovnost pohlaví, tradiční mužství podle nich neodpovídá dnešní době, a navíc někteří vnímají jeho negativní dopady na jedince. Studenti se se svým rozporem s tradičním mužstvím vyrovnávají hledáním či tvořením nového pojetí mužství v individualistickém kontextu (viz Bauman, 2002, 2004), kde pozorují nerovnost pohlaví, zároveň ale vidí rozdíly mezi muži a ženami. O žádné ze silných kategorií vnořených v rámci analýzy nelze říci, že by tvořila intervenující podmínky, které by znesnadňovaly nebo usnadňovaly strategie jednání (Strauss & Corbin, 1999) a ze stejného důvodu není možné

⁸ Dobový kontext se jeví jako jasnější pojmenování, ale mohlo by být matoucí, když je stejné slovo termínem pro jednu ze součástí schématu.

mluvit o možných následcích. Tato dvě místa v paradigmatickém modelu mužství studentů tedy zůstávají prázdná.

4.1 Příčinné podmínky

Strauss s Corbin definují příčinné podmínky jako „události nebo případy, které vedou k výskytu nebo vzniku jevu“ (Strauss & Corbin, 1999, s. 73). Jak je vidět v Tabulce 3, při kódování se vynořily tři kategorie, které jako příčiny předcházejí odporu studentů k tradičnímu mužství: hodnoty rovnosti mužů a žen, dobová konstelace a negativní dopady tradičního mužství.

Hodnoty rovnosti mužů a žen

Nejsilnější ze tří, kategorie hodnot rovnosti mužů a žen, je sycena kódy *můžou to dělat oba, postavení mužů a žen se vyrovnává a rovnost pozic v partnerském vztahu*. Do prvního z kódů, *můžou to dělat oba*, jsou zahrnuty úryvky upozorňující, že určité činnosti a povolání nebo role ve vztahu mohou (či by měly) dělat či zastávat i ženy, nejen muži. Například čtvrtý participant věří, že na finančním zázemí by se měli podílet oba partneři: *„...kdybych já si měl sebe představit v tom vztahu a třeba nevydělávat nějakou dobu, tak spíš bych si řekl, že to je už chyba ve mně jako v člověku, ne jako v muži, ale že spíš by všichni se měli snažit stejně zaopatřit. A že možná ten tlak by měl být, ale na obě strany. Měl by být na obě strany, i když po nějaké dohodě určitě, že možná to někomu vyhovuje, že prostě bude pracovat jen jeden“* (P4)

„Tak, aji jako nějaké zabezpečení té rodiny možná, ale to mi taky zase přijde, jako takový blbý říct, že jako muž by měl jenom zabezpečit rodinu, jo, to jako, to nemyslím, jako, tak, že by to měli dělat jenom muži, jo, to jako to, to určitě ne.“ (P4)

Dále deklaruje, jak důležitá je pro něj rovnost obecně: *„Jo. Jo, jo, jako řekl bych, že to je dobře, že se to mění, s tím, že se jako lidi posouváme dál, jako že v minulosti, když jako z toho biologického hlediska, tak v minulosti to bylo, se to střídalo, že jo. Že nejproe byl matriarchát, patriarchát, pak se to prostě furt tak střídalo. A tak teďka mi*

přijde asi nejdůležitější jako, když jsme v tom 21. století, tak aby to bylo jako, aby to bylo fakt vyrovnaný pro všechny, ať je to muž, žena, nebo cokoli jiného, tak bych řekl, že je to jako důležitý, že to je dobře, že by to tak mělo být. A, no, že by to tak prostě mělo být.“ (P4)

Osmý participant se také vyslovuje k zaopatření rodiny: *„Pro mě je ta otázka té genderové identity mnohem volnější. Já jsem zastávce toho, že i žena může být živitelkou rodiny. A že i žena může být dominantnější než muž.“ (P8)*

I participant číslo šest mluví o rolích v partnerském vztahu a o jejich univerzálnosti: *„Určitě záleží jako, když se třeba teďka budem bavit o tom jako partnerském vztahu, jak to má jako každý jako nastavené. Protože vždycky budeš mít někdy dominantního muže, někdy ženu, někdy můžou být jako kdyby na tom podobně. (...) Prostě víš, že se máš na koho spolehnout a tak. Že prostě muž i žena můžou mít prostě stejné hodnoty. Jak prostě žena může být ta, která rozhoduje, tak muž může být ten, kdo je prostě víc citově nebo emocionálně založený.“ (P6)*

„A vidím i na ní, že má prostě tady ty, když to řeknu takto chlapské rysy v tom, že prostě... Je ta žena, která prostě je dominantní, jakože. Nebo ne, že je dominantní, ale že... I ona má třeba právě tady ten rys toho, že dokáže rozhodovat jako o věcech.“ (P6)

„...já obecně se snažím zastávat takový postoj komunikace a demokracie. Všude.

BČ: Mhm, mhm. I ve vztahu teda.

Jo. Prostě přispívání rovným dílem.

BČ: Mhm, mhm, dobře. Rovným dílem, takže i teda... i v partnerském vztahu? Todle vidíš?

(přitakává) Mhm. Jako, snažím se... Eehh... Snažím se, abychom si byli rovnocenní. A abychom nebyli nějak třeba jako, jak to říct... Nestyděli se za to, se projevovat, za to jako, nějak slabě nebo něco takového, oba, ale taky jako rovnocenní v tom, že... Jak to

říct? Nikdo nemá to hlavní slovo. Nebo něco takového. Že na všem se snažím domluvit. Nějak tak, aby to bylo pro všechny.“ (P2)

O rovnocenné pozici ve vztahu hovoří i P3 a P8: „Já vnímám vztah jako něco kooperativního, a tím předpokládám, že to rozložení je fifty-fifty. (...) vlastně oba ti partneři (...) v partnerském vztahu by měli mít stejnou rozhodovací sílu, si myslím. A mělo by se tam pěstovat prostředí, kde obě ty strany tohle ví.“ (P8)

„BČ: Mě zajímá něco něco... o partnerských vztazích. Jak vidíš svoji pozici v partnerském vztahu?

Hmm. Jo, tak hodně takovou tu... jako takovou tu, jako tu fifty-fifty, prostě takovou tu jakoby... rozdělíš si prostě povinnosti, rozdělíš si radosti.“ (P3)

P6 dále hovoří o rovnosti příležitostí při volbě povolání: „Myslím si, že by podmínky měly být stejné, a. A a a... aby každý měl možnost vlastně jako kdyby si zkusit, dejme tomu, když se teďka budeme bavit o tom povolání, tak aby si každý jako kdyby mohl zkusit, jaké to třeba může být. Nebo jaké to je. (...) Za mě potom už je vlastně na dobrovolnosti pro co se ten jako kdyby, jako kdyby člověk rozhodne. (...) jsem pro, aby měli všichni stejné podmínky, co se pracovní, pracovní sféry týče. I jako kdyby, dejme tomu, podmínky, jak co se týče platy, různé možné nástupy a tak.“ (P6)

A princip rovnosti uplatňuje i na širší společenský kontext: „Myslím si, že už dávno není, že by role muže byla třeba řídicí. Protože si myslím, že ženy jsou v tomto jako stejně schopné jako muži, ne-li, ne-li někdy víc...“ (P6)

Podobně přemýšlí druhý participant, napadá ho téma žen v politice: „A tak by to mělo být, jako třeba i vedení státu, nebo něco takového, co by si prostě člověk před těma 60 lety vůbec nepomyslel. Že žena by vedla stát, vždyť ani nemůže řídit auto. A jako, je to tak přirozené teďkom. Myslím si, že tadle jako změna je fajn, i to, že prostě předsedkyně Poslanecké sněmovny teďkom je žena, a že i v politice, teďkom je tlačeno dost žen.“ (P2)

„...myslím si, že co se týče nějakých mentálních kapacit, co se týče– nebo nějakých mentálních funkcí, tak tam jako nevidím, že by byl nějaký rozdíl.“ (P2)

Často také participanti hovoří o vlastnostech, které nejsou exkluzivně jen mužské, nýbrž i ženské. Případně je označují za „bližší“ nebo „častější“ u mužů nebo žen. Tyto myšlenky je zpravidla napadají, když mají popsat rysy mužství. *„...jsou určité hodnoty, které vnímám, jako že by měl muž mít, ale neznamená to, že by je nemohla mít i žena. Asi tak bych to řekl, že jako typicky mužské, si myslím, že není nic, jsou věci, které jsou více přiblížené mužům, jak už jsem právě třeba jako zmiňoval.“ (P6)*

„Někdo, kdo bude vědět, co dělá, někdo, kdo bude sebevědomý. A jako neřekl bych, že mužný, jako že to mužství připadá jenom na muže, že by to vlastně mohla být, jako možná i žena, jo?“ (P4)

„Z těch negativních, jo... Já nevím jakoby, že jakoby, třeba jako agresivita a takhle to, ale to už mi připadá, že to nejsou jako rysy mužství, to může – kdokoliv může být agresivní a takhle, jo.“ (P3)

„Myslím si, že do těch hodnot se určitě může řadit určitá role, jako kdyby toho vůdcovství, nebo tady ta funkce, dejme tomu... Nebo role, jako kdyby toho ochránářství. Ehm... Takového toho, když si prostě člověk představí jako typického chlapa. (posměšně) ‚To je prostě ten ochránář rodiny, ten, co prostě domů nosí peníze, ten, co prostě je ten, kdo všechno řídí.‘ (...) Ale vzhledem k tomu, že třeba tady tyto hodnoty můžou mít i ženy. A mají ženy kolikrát. Tak že se to prostě často vyrovnává.“ (P6)

Někteří při hledání mužských charakteristik říkají, že každý jedinec má určitou směs mužských a ženských hodnot: *„Specificky mužské podle mě není nic. Ve smyslu toho, že jako všechno to je o nějakým jako poměru. Že jako, hmm... Že to není že prostě jako muž by měl mužský a ženská ženský vlastnosti, ale že jako všichni maj všechny. Ten rozdíl je, že, že ty mužský vlastnosti jsou jako poměrově silnější v těch jako mužích.“ (P5)*

„...mně, že jo, přijde, že je to jako vlastnost, která se jako různě, že jo... jako je to různěj poměr, kdy to má jako– kdy to maj lidi. Jsou lidi, co jsou jako velmi maskulinní a že to není jako vyloženě, nemusí to být svázané s tím mužstvím, ale většina jako chlapů to má, že jo, ve větším poměru než ženy.“ (P5)

„Vnímám jako právě to, ty jako maskulinitu a feminitu, jako určitý vlastnosti, který má každý člověk jako, v sobě. A že ten ideál je, aby každý člověk měl rozvinutý jako obě. Tak. Aby každý měl jako vobě rozvinutý v sobě. A samozřejmě má jako tendenci k jedné, k jedné blíž a k jedné dál. Ale že, to není, že by prostě jako člověk by, muž by měl být jenom maskulinní, ale že (...) Měl by prostě rozvíjet i tu, i tu feminitu a naopak.“ (P5)

„Ale podle mě se to staví jako, že... už se člověk nedívá jako muž a jako žena, ale prostě vidíš to jako maskulinitu, feminitu, která se prostě spojuje v té jedné osobě, že ta stránka se jako víc uvolňuje tady v tom, že člověk může mít... jako charakteristiky, které jsou prostě víc ženské, jako že je víc citlivější, zajímá se o jiný věci.“ (P7)

Sedmý participant klade důraz na univerzální „lidství“, spíše než na rozdělení na muže a ženy: *„...je to jako otevřenost, jako, právě té citovosti a těm jako femininím charakteristikám. A prostě takovej jako ten, že ten člověk už je spíš jako člověk než jako muž.“ (P7)*

Participant číslo osm šel ještě dál a výslovně odmítá i pravděpodobnostní rozdělení rysů (podle frekvence výskytu) na mužské a ženské: *„...tím, že mám tak jako rozvolněnou tu představu o tom, kam se to vymezuje a přemýšlím vůbec nad tím, jestli je potřeba nějakým způsobem se vymezovat. Jestli je potřeba v naší společnosti mít nějaké specificky mužské rysy nebo specificky ženské rysy.“ (P8)*

Celkově studenti vnímají proces vyrovnávání nerovností mezi muži a ženami pozitivně: *„Myslím si, že se to mění, jakože se to použije– posouvá k lepšímu, jakože prostě i vedoucí nebo nějaké jako veřejné, veřejné pozice zastávají ženy a... rozhodně se to mění i v něja– v myslí, nebo mění se ten pohled v myslí nějakých jako, jak to říct,*

lidí, kteří se dostávají do nějaké osvěty. A myslím si, že třeba tady v Olomouci jako vysokoškoláci, protože je to prostě vysokoškolské město, je tady prostě trošku jiný pohled na život, ale myslím si, že jako v (menším městě) nebo na vesnicích jako malých, tak tam jako co vidí v rodině, tak nemají se— jak se dostat k tomu, aby změnili svůj pohled.“ (P2)

„Když bych teda jako mluvil o Evropě teďka, tak bych řekl, že pořád trošičku výš než ženy, ale že se to jako celkem napравuje, ale zas to vidím z toho pohledu jako muže jako, že fakt nedokážu říct. Víím, že spousta žen si jako na to stěžuje, že to vlastně, že to je, že to je špatně tak, jak to je teďka, ale fakt nedokážu říct, mně to přijde zatím, hmm, ne úplně vyrovnaný, ale vyrovnanější, než to bylo dřív, co se týče jako mužů.“ (P4)

Dobová konstelace

Kategorii dobová konstelace sytí kódy *dnes vs dříve* a *názor na mužství se mění podle dobového kontextu*. Komunikační partneři kriticky porovnávají mužství starších generací a konstatují, že dnešní doba je jiná, z čehož vychází i jiné představy o mužství: *„komunismus uzavřený režim, o dost menší svět taky že jo, bez internetu, bez médií, tak jakoby že si nemůžeš udělat dost dobrý obrázek o tom a prakticky, žiješ v tom, co říkal tvůj děda, co říkal tvůj táta, co říkal jeho děda, co říkal jeho. A takhle to je postupně, že jo. Zatímco teďka jako si už můžeš utvořit vlastní světonázor...“ (P3)*

„Tím, že teďkom mladší generace mají větší rozhled do světa jakoby jak se to zaprvé děje jinak, jak se to děje jinde, a zároveň jako mají větší... možnost se rozhodnout sami pro sebe, tak... si myslím, že... Můžeš mít takový ten zdravější pohled na to, eh, jak se chovat jako muž, a nebýt přitom v uvozovkách dement. Versus prostě jakoby starší generace je prostě vychovaná v tom smyslu toho, že prostě jako (...) že jseš jako táta, a to většinou znamená, že prostě... minimálně v té době jakoby a v té generaci, že je prostě jako hlava rodiny a má hlavní slovo a tady tyhle věci, což se potom i dál přeneso do společnosti tohle.“ (P3)

„...možná to mužství, co bylo dávno, jako co bylo třeba, jako před, před tím rokem 2000, tak, tak se bralo jako jinak. Protože ta doba byla prostě taková, muž tam měl to hlavní slovo, bylo tam že prostě bude vydělávat on a tak dál a tak dál. Protože to bylo takhle, všichni to tak brali a všichni si řekli, a tak super, tak mužství bude, ne, jako muži budou ti top a takhle to bude. A potom přišel ten zlom.“ (P4)

„V dnešní době už se to trochu posouvá, je to takové víc otevřené. (...) Víc než kdysi, kdysi to bylo jako striktně dané podle mě. (...) Dneska už to není tak striktní, není to tak omezené. Dneska může vypadat mužství jakkoliv a může mít jakoukoliv podobu.“ (P1)

„V dnešní společnosti už na to asi není takový jako tlak (...) na to získávání těch prostředků...“ (P1)

„Určitě jako nějaký ten náhled na... Jako ten... Ten společenský náhled na to postavení muže se určitě jako kdyby změnil. A... Jak říkám, spíš si myslím, že se to jako kdyby... začíná vyrovnávat, jo? Že prostě když bych to dal do extrému, tak... Dřív se mluvilo hrozně moc o... (...) Prostě... byla tady ta mužská hodnota, prostě to bylo to, o čem se jako kdyby mluvilo. A řekl bych, že teď... právě tady ty hlasy, tady to mluvení se... přenáší právě i na ty ženy, takže se to jako kdyby vyrovnává. Takže to si myslím, že je to jako kdyby hlavní. (...) Myslím si, že prostě se ta společnost... Že to tak ta společnost tak začala vnímat, že se právě začalo jako kdyby víc mluvit i o těch ženách a jako kdyby vyrovnalo se to.“ (P6)

„Že ženy musely zůstat jako doma. I když jako měly kapacitu mentální, i tu fyzickou dělat něco víc, tak jim prostě ten svět zakázal tohleto dělat. A dělali to muži. Což... se prostě dělo takhle. A potom se dostáváme k té poválečné éře, která se dost změnila právě v tom pohledu na ženy. A ta... Jako ta role toho muže se tady v tom ohledu taky hodně změnila. Protože... Já to teď vidím, že spousta mužů, starých, mladých, má pořád tu vizi, že by takovýhle věci měli dělat. Že by prostě měli být opatrovatelé. Že jsou prostě silnější a takovýhle věci. Ne v tom smyslu že ženy jsou podřízenější. Ale prostě, že oni

se snaží tomu ideálu, ten ideál prostě toho mužství (...) Ale prostě se snaží se naplnit ten ideál, který v tomhle světě už není. A... Už je zase úplně jako jinej ideál toho... Prostě jinej ideál. Což je jako... U hodně věcí, ne jenom tady u toho tématu, samozřejmě. Protože zase máme jiné vjemy, jiné stimuly.“ (P7)

„Jako právě nemůžeš zastávat ten starej ideál, protože ten starej ideál neexistuje. To je prostě už konec. To už se nikdy nevrátí, protože ta doba není. Ta doba nikdy nebude. Můžeš si to jako sám pro sebe budovat ten svět, můžeš si tu fantazii jako mít, že za pár let to zas bude úplně stejný jako takhle a všichni se na tebe budou dívat na společnost takhle – už nebudou, protože ta doba se změnila. Prostě sociální sítě, technologie, to už nikdy nebude stejný, takže ten ideál prostě už není. Už nemáš jako pro co, nemůžeš už naplnit ideál, kterej neexistuje v dnešní době.“ (P7)

„Myslím si, že se o tom více jako mluví v první řadě. Myslím si, že je dobře, že se o tom mluví. Protože to je možná jako věc, co se dá sjednotit s tím jako celospolečenským trendem té tzv. postmoderní doby, že? Že se jakoby rozvolňují ty definice, se kterými my jako pracujeme a operujeme, a ten tradiční svět, na kterém jsme prostě, nebo na kterém ta společnost je jakoby vybudovaná, tak že prostě se, mění se to. Mění se to od základů a mění se to všude. A hodně teďka právě, říkám, přemýšlím nad tou otázkou, do jaké míry je to dobře, nebo špatně. Anebo jestli se o tom vůbec dá mluvit jako v nějakém hodnotícím pohledu. Anebo tak, no. Jo, jako rozhodně se to mění, ano.“ (P8)

Negativní dopady tradičního mužství

Poslední kategorií v příčinných podmínkách jevu jsou pozorované negativní dopady tradičního mužství. Tato kategorie, sycená zejména kódem *reflexe negativních dopadů mužství*, sdružuje promluvy účastníků výzkumu o součástech „starého ideálu“ dominantního muže, které jsou považovány za negativní, „nezdravé“ nebo nefunkční: „Zároveň, že jo, když bych bral jako tu... Tu jako bližší historii, tak si myslím, že je tam jako pozitivní posun v tom mužství ve smyslu dědové, částečně otcové, že jo, Takový to úplně jako nemluvení o těch svých problémech, prostě

jenom jako si to nechávám v sobě a vožeru se na to, že to jako není funkční, že to je prostě jako... jako nezdravej vzorec, kterej je jako fajn, že se mění.“ (P5)

„Zároveň asi to, že prostě třeba nesdílíme ty problémy, tak bude jako dost kulturně. A že nás to pak omezuje ve vztazích. Jako v navazování nějakých hlubších vztahů.“ (P5)

„Tak ty dobré jsem vlastně popsal že jo, to byly to, co jsem říkal, ty rysy mužství, tam jsem jako vypíchl ty dobré věci. Ale myslím, že je fér přiznat si ty špatné, ty, co já považuju za špatné minimálně. A to jsou právě tady tyhle ty, jakože asertivita, ale s tím, že si chceš prosadit svůj vlastní názor, i když jako není objektiv– ne že objektivní, prostě chceš si (ho) prosadit přes mrtvolu, se říká, (...) No příliš, jo, přílišnou taky, jakoby asertivitu, ale i tím, že jakoby špatně položenou asertivitu. Že prostě jakoby, hmm... chceš si... asertovat svůj názor, který třeba není vůbec jako správný. Nebo naopak je úplně špatný. Ale prostě ty seš schopen si ho prosadit. (...) seš si ho jako schopen hrubou silou prosadit, jo, ale prostě to není jako, to není cool.“ (P3)

„Tak... Se zase více dbá na citovou stránku toho muže, která byla, jako neříkám zanedbávána, ale potlačována i jako dobrovolně u těch samotných lidí, u těch samotných mužů. Takže jsou tady průkopníci a více, větší tendence tohle to zase víc osvobodit.“ (P7)

„...možná za jako typicky mužský rys, ne jako pozitivní, považuju ješitnost. A to bych si přál, abychom byli schopní pustit dál.“ (P8)

„Nemožnost vyjadřovat emoce je za mě jedna z věcí, které na dnešním tradičním pojetí mužů je jako strašně špatně. Nevím, do jaké míry je to rys, nebo nějaký jako společenský předpoklad, jo, že prostě muž je chladný, vypočítavý – Ne chladný, prostě neukazuje slabost. To je to slovo. A zase, já to vnímám jako dílčí součást té prostě ješitnosti nějaké. No, že je prostě, jo, ‚kluci nebrečí‘ typicky, ‚kluci na sebe nešahají, to je taky typické. (...) Muži si podávají ruku, ženy se objímají. Typicky.“ (P8)

4.2 Jev

Zvláště některé úryvky z kategorií příčinných podmínek již ilustrují i centrální jev, kterým je odpor k „tradiční“ formě mužství. Okolo jevu je konstruován celý paradigmatický model (viz Tabulka 3). Participantů se často vztahují s odporem k tomuto typu mužství jako k celku, všichni se vymezili přinejmenším vůči některým charakteristikám, které podle nich obsahuje nebo způsobuje. V definicích se liší, ovšem společný jim je právě tento odpor vůči jejich představě o „staré normě“ mužství. Jev sytí především nejbohatší kategorie, *vymezení se vůči dominanci mužů*, a další silná kategorie, *vymezení se vůči stereotypům*.

P1 používá pro nadvládu mužů termín patriarchát: *„Ted'ka v letě jsem brigádničil s takovou hodně specifickou skupinou lidí, kteří si ujížděli na různých nepovolených látkách v práci. (...) A tak tam si myslím, že tam to postavení, že to postavení žen by vnímali trošku jinak než já třeba. Ale všichni své ženy milovali, ale že byli prostě, že tam šlo cítit takové trošku, prostě ten patriarchát.“* (P1)

Několik participantů mluví o tradiční formě mužství v posměšném tónu a používají hyperbolická připodobnění: *„... ten svět se prostě mění. Už to není všechno tak, ryze mužské– mužsky založeno. (...) prostě kdysi když si člověk představil politika, tak si vždycky představil muže, nějakého pořádného, pořádného pravičáka, tam v saku, v obleku, a dýmá tam jako doutníka. ‚A tenhle člověk řídí naši zem, ano, to je ten zodpovědný, kterému dám jako svůj hlas, a věřím mu.‘ Že takhle, nevím, že prostě lidi více věří víc ženám, v takovýchhle funkcích. Nebo více věří ženám při přebírání zodpovědnosti. Takhle. (...) Nevím, když si představím takhle prostě americkou domácnost, takovou ideální, jak člověk vidí někde ve filmech nebo něco, co bylo jako společensky, nebo do společnosti tlačeno, že to byl obraz té společnosti, tak prostě ta americká housewife, která jako vlastně nemá žádnou zodpovědnost a má zodpovědnost jenom za ten dům, aby bylo čisto, a vlastně ten muž vlastně řídil, všechno dělal on, jako takové ty*

věci kolem, takové ty, které vyžadovaly zodpovědnost a mám– Todle je jako samozřejmě hyperbolické teď, takhle to není. Že už se to nějak posunulo jako celkově.“ (P2)

„Jako samozřejmě znám i lidi, kteří jsou takoví toho zažitého toho názoru, že prostě... Mužství, to znamená, že já jsem ten boss prostě, manželka má být prakticky polo-sluha.“ (P3)

„V normálním životě prostě bys neměl být zase, ty moje uvozovky, nebýt dement. A nemít takovou tu prostě, tu zbytečně dominantní roli, že ,já jsem muž, tak já tady musím... ukázat svoje mužství‘ a prostě nevím, protlačit svůj názor, i když je špatný. Ne, prostě jakoby nevím. Uzněj chybu prostě. Nebud’ dement.“ (P3)

P6 spojuje odmítanou normu s nižším vzděláním: *„Ale dovedu si představit, že generace... mí vrstevníci, kteří se pohybují v jiných kruzích, jsou právě třeba nějakí dělníci nebo tak, nebo manuálně pracují už třeba po střední škole nebo po učilišti nebo tak, třeba spolužáci ze základky, tak si myslím, že tam by se mnou úplně jako nemuseli souhlasit. Že tam by to prostě mohlo být jako... spíš, že jako převládá že ,no tady ten chlap se prostě musí postarat o rodinu‘ a tak. Hmm... No. Ale myslím si, že... obecně je to asi benevolentnější, takový spíš jako umírněnější názor tady na... nebo tak, jak to říct... Řekl bych, že se stále více lidí přikládá k tomu jako kdyby... názoru tomu, že prostě... být pravým chlapem neznamená jenom to vydělávat peníze (...) a být tady ten ,kápo‘, který všemu jako šéfuje.“ (P6)*

P2 připojuje i geografické umístění na venkově: *„Já si myslím, že jako, že se mění. Jakože... ale jenom... Ne úplně jako na všech frontách, když se to řekne takhle. Jako prostě malá vesnice... periférie České republiky... má ukončenou základní školu a nějaký výuční list, nebo něco takového, tak prostě se nemá kam dostat. Nebo nevidí prostě ve společnosti to, že jako... mužství není jenom že večer skočí s chlapama do hospody, zahraje si šipky a koukne na fotbal. A... když třeba někde na internetech vidí prostě něco, co by tu jeho mužskou náтуру narušovalo, anebo se někdo chová prostě... ne podle*

jeho mužských, jak to říct, standardů, tak prostě to bere jako slabost, protože neví, že to tak prostě může být.“ (P2)

Dalším společným rysem je, že toto přehnaně dominantní mužství je spojeno se staršími generacemi: *„Hlavně, že starší generace, co jsou teďka, když řeknu třeba 40+, tak to vnímá o dost– já neříkám, že všichni, ale přijde mi, že většina z toho, co vidím ve svém okolí, tak mi přijde, že prostě si pořád myslí, že mají navrch, že můžou se chovat vlastně k ženám jinak, jako možná i hůř, než... k sobě rovným, jako mužům. Tak bych řekl, že ta starší generace to vnímá o dost jinak a že ta naše generace.“ (P4)*

„Ale zas ve spoustě vztazích, co se týkají taky mé rodiny, tak ten muž je vlastně taková ta dominantní postava, která může provádět špatný věci, aniž by na to ostatní jako dávali nějaký důraz. A to se mi vlastně nelíbilo, nebo nelíbí doteď, že vlastně spousta jako– Protože jak je mamka z té konzervativnější rodiny. Tak tam prostě, že ten muž je v pohodě, když udělá tohle a tohle. A... To se mi nelíbí, že na to všichni pohlíželi tak ‚jo, to je v pohodě‘, jako ať už udělal cokoliv, ať už to byly drogy nebo to, tak vlastně si řekli ‚aha, je to chlap, prostě to dělá.“ (P4)

„A potom jako záleží jako jestli ta celá historie snižování žen a jejich jako stereotypy těch žen, popisování, že jsou méněcenné emocionálně, biologicky a víc je ten muž, což prostě bylo tady do šedesátých, padesátých let, více méně, minulého století. V podstatě to pořád stejné dokola. Že prostě „ženy jsou méněcenné, nemají se zajímat o takovéhle věci“ a (důrazně) ‚hlavně ten muž‘. Tak i tohle se potom odrazilo samozřejmě v tom, že muži dělali jiné věci než ženy. Že ženy musely zůstat jako doma. I když jako měly kapacitu mentální, i tu fyzickou dělat něco víc, tak jim prostě ten svět zakázal tohleto dělat. A dělali to muži. Což... se prostě dělo takhle.“ (P7)

Spolužáci čtvrtého participanta z oboru na vysoké škole nevyznávají nadvládu mužů: *„A ti jsou vlastně úplně v pohodě se vším a myslím si, že ani jeden z nich (...) si nemyslí, že je jako lepší, než– než ten druhý anebo lepší než ženy, že jsou*

prostě jako prostě v pohodě, dá se s nima bavit a vlastně mi aj sedí víc, než ti na střední škole.“ (P4)

Podle pátého participanta jsou v jeho generaci velké rozdíly na téma mužství: *„Myslím si, že ta naše, ty moji jako vrstevníci nebo naše generace je hodně rozrůzněná v tomhle. Myslím si, že tam je od úplně takového velmi silného jako, nevím, jestli to je jen feminismus, je to podle mě taková nějaká taková jako, liberalismus v tom, že prostě je to vlastně jako rovnocenný, a že vlastně všichni jsou stejný a je to všechno určený jako kulturně. Až po takový ty jako velmi silně jako misogynní názory některých jako mužů, kteří si myslím, že jdou prostě jako counter-culture. Že prostě jdou jako proti tomu přímo, že jako... to je jako je ta kultura Andrew Tatea a tady tohlencto. A myslím si, že právě jak nám chybí ty vzory, tak že je tam tendence jít do toho druhého extrému, takové té jakože... A používat takový ty biologický jako že prostě chlap může mít víc žen a... je prostě ten jako král všeho, protože je prostě silnější a tohlencto.“ (P5)*

„Ale celkově, když se řekne jako určitě mužství, tak prostě pořád je tady ten jako stereotyp toho jako to vnímám, že prostě, tak to tady teďka ještě do té společnosti prostě pořád patří, že prostě muž rovná se prostě chlap, který prostě se postará, který jako je to to. Ale já třeba u sebe to jako kdyby tak nevnímám. A vnímám spíš, prostě jsou už ty jiné kvality jako.“ (P6)

Třetí participant se v reakci na vizuální podnět (viz kap. 3.4 a Příloha 4) vymezuje vůči uzavřenosti tradičního mužství rozdíly a uvádí, že podle něj je každý z vyobrazených mužů stejně mužný a může být stejně schopný vyřešit krizi s úrazem partnerky v nedostupném terénu: *„Prostě týpek uprostřed (pyk-nik) může být stejně muž jak tenhleten, jak může být tenhleten. (...) Umím si představit, že někdo prostě přijde a prostě vidí (...) atletika a řekne si ,no, tak tento to je... největší muž, co může být, ne?‘ (...) Já to tak jako nevidím. (...) Nemyslím si, že prostě někdo je víc mužný, než někdo jiný prostě nebo takhle. Každý může prostě zastat tu svoji roli, jak potřebuje. (...) Prostě vyvrtnutý kotník, odnést z hor... (žertovně,*

s nadsázkou) Tak prostě jakoby atletik týpek by to normálně hodil na rameno a ani by nevěděl, že má ženskou na rameni. A prostě já nevím, třeba jakoby tady (...) pyknik. Tak třeba jakoby zrovna ten atribut nemá, ale zrovna by v tom případě měl, (...) lepší tu jakoby mentální stránku toho, že vyřešit problém, zavolat horskou pomoc, helikoptéru, něco takového prostě. Ale každý z nich prostě může zastat tu roli plnohodnotně... Když se prostě snaží ji splnit jako. No, takhle.“ (P3)

Nejsilněji ze všech se vůči tradičnímu mužství vymezuje osmý participant: „Já mám velký problém na jedné straně s takovým tím jako extrémismem v těch tradičních genderových rolích. Prostě ‚jo, muž je ten, který má živit rodinu‘, ‚muž je ten, který prostě má doma to poslední slovo‘, který by měl být asi nějakým způsobem ‚dominantní‘, který by... A já bych takhle jako mohl jmenovat dál. To nejsou věci, se kterými já bych úplně souzněl.“ (P8)

„Takže v tomto ohledu, když to napojím zpátky na tu jako mužskou ješitnost, to je za mě vlastnost, bez které bychom se mohli obejít v naší společnosti. A když by tady nebyla, tak si myslím, že bychom si i v té jako rovnosti, byli prostě, jako že bychom se v tom vlastně všichni cítili lépe, i muži, i ženy. Kdyby tady prostě pořád nebyl ten overarching, ta overarching (myšleno všeobecná) potřeba mít ty věci pod kontrolou a žít ten tradiční stereotyp. Taky nejen že ženy by byly svobodnější, ale muži by se necítili blbě, že práce, která je (posměšně) ‚přece jejich‘, třeba práci, nějaké dílčí činnosti, prostě dělá ‚nějaká ženská‘.“ (P8)

„Pro mě je ta ješitnost asi taková jako vševyjadřující, ale to, co si pod tím představuju, tak, jak už jsem zmiňoval, ta prostě kontrola, ať už kontrola prostě nad sebou, nad nějakým tím vztahem, ve kterém se pohybuju, nad nějakým jako širším kontextem těch vztahů třeba. Potom je to určitě nějaká, hmm, jako příliš vyhrocená hrdost.

BČ: Hrdost?

Hrdost. Ale jako až až. Myslím si, že i hrdost může být jako zdravá. Ale– nebo možná špatně zaměřená hrdost. Prostě, že jsme hrdí na věci, na který bychom asi úplně být hrdí neměli. A takovým způsobem, který mi nepříjde jako úplně zdravý.“ (P8)

4.3 Kontext

Kontext tvoří soubor podmínek pro strategie jednání a interakce v reakci na jev (jeden z dalších bodů paradigmatického modelu; Strauss & Corbin, 1999). V případě zde představovaného pracovního modelu mužství studentů jsou to podmínky, za kterých si studenti redefinují mužství v návaznosti na úplné nebo dílčí odmítnutí tradičního modelu. Tento kontext tvoří kategorie nerovnosti a rozdíly mezi muži a ženami, a také individualismus, který je zde v souladu s Baumanem (2002, 2004) chápán jako důraz na jedinečnou individualitu každého jedince, kterou si sám buduje. Kategorii nerovností a rozdílů sytí kódy *upozornění na nerovnost, muži a ženy by měli být jiní* a *odkaz na biologickou podstatu pohlaví*. Individualismus sytí stejnojmenný kód s úryvky představenými níže, ale jeho náznaky je možné sledovat i v některých dalších úryvcích, zejména v podkapitolách 5.1 a 5.5.

Nerovnosti a rozdíly mezi muži a ženami

Někteří participanté pozorují mezi společenským postavením mužů a žen velké nerovnosti a více či méně ostře se vůči nim vymezují. Osmý participant se opět vymezuje nejostřeji:

„BČ: Co bys mi řekl na to, jaké místo podle tebe muži zaujímají v dnešním světě?

No velmi dominantní.

BČ: Velmi dominantní.

Velmi dominantní většinou a myslím si, že aktuálně jsme jako společnost silného patriarchy, kde... přímo i nepřímo si prostě muži za tou svojí rolí jakoby stojí.

A ženám... nebo že prostě ženy mužům v tomto ohledu rovny nejsou. Jo. Myslím si, že nejsme společnost férových příležitostí.“ (P8)

Třetí participant nerovnosti také zmiňuje, ale zastává k mužství smířlivější postoj: *„Ve střední Evropě mi to tak připadá, že to je prostě jakoby... Je to validní součást jako společnosti, která je potřeba na– pro hodně věcí. A zároveň není taková ta jako, ta extrémní přesila, že by prostě měla, absolutní rozhodovací právo a takhle. Samozřejmě... V některých ohledech je takový ten instituční... Ee... Asi... Misogynie to je asi technicky už. A... Ale... Myslím, že jako čím mladší je populace– Nebo teda... Čím novější jsou generace, tím se tady toleto jako už hodně srovnává a ekvalizuje, takže jakoby...“ (P3)*

Komunikační partner s číslem šest téma nerovností vnímá sice jen okrajově, ale vnímá ho: *„Myslím si, že nerovnost určitě je. Že to jako kdyby existuje. Abych se přiznal, slyším pořád, že prostě že jsou... Nerovnoměrné platy mezi ženou a mužem v určitých oblastech. A musím si přiznat, že nikdy jsem se tady tomu tématu jako kdyby víc nezaobíral. Že bych si prostě třeba tyto informace hledal a ověřoval. Takže nedokážu ti třeba teďka říct, v jakých profesích to může být. Protože sám jako kdyby nevidím důvod, proč by tomu vlastně tak jako mělo být. Jo? Že vlastně... Ale... To je jako kdyby moje věc. Jako kdyby, že já v tom nevidím důvod, proč by to tak mělo být. Ale chtěl jsem říct, že vlastně jsem si to nikdy ani jako neověřoval, jo, že... No. A myslím si, že určitě by to jako... Jsem pro, aby podmínky byly stejny.“ (P6)*

Další participant méně pozorují nerovnosti ve společnosti a více než předchozí skupina vidí mezi muži a ženami rozdíly. Upozorňují na obtížnost, nemožnost či nežádoucnost jejich smazání. *„Takže zase jako nechci říct, že se snažej toho muže víc přiblížit ženě, nebo by to člověk mohl říct i třeba ženu muži, že žena jako má stejné práva, může dělat stejný práce, má stejný tady ty možnosti, což určitě je správné, takže zase je blbost říkat, že žena se přiblíží víc muži, protože ty rozdíly tam jsou a vždycky budou.“ (P7)*

„Kromě jako nějakých základů že jo, fyzického, fyzických základů, nějakých rozdílů, ty mentální, to bude složitější narovnat. Nebo to postavení ve společnosti taky se mění, trošku. Takže se mažou ty rozdíly.“ (P1)

„Tak já myslím, že ve společnosti obecně se to trošku začíná vyrovnávat, ale pořád to asi není ještě úplně (nesrozumitelné slovo v nahrávce). Nemají rovné postavení. Otázka je, jestli někdy budou mít. Na základě nějakých těch usazených věcí, jako je... (...) Kariérní růst zkomplikovaný odchodem na mateřskou a tak. A to je prostě... muži a ženy jsou jiní a je to třeba akceptovat. Je to složitější. A tak, a tak.“ (P1)

Participant číslo pět se vymezuje vůči nerovnostem a zároveň propaguje pozitivní funkci rozdílů: *„A ve společnosti... Tam si myslím, že furt jako muži mají víc tíj moci. Myslím, že jsou v těch jako rozhodujících pozicích. Takový ty, že jo, že prostě většina výzkumů jako zdravotnických a všemožných se dělalo jako na mužích, že jo, a ne na ženách. Že tam prostě furt je, je tady nějaký takový to, že se na ty ženy tolik nemyslí, a že ty muži jsou v těch vedoucích pozicích. A tam si myslím, že (...), tam by bylo správně, aby ty ženy byly minimálně jako reprezentovány, nebo aby ti muži mysleli (na zájmy žen) (...) což úplně neumí, takže tam podle mě by určitě měly být jako zastupovány ty ženy.“ (P5)*

„...vnímám, že ty rozdíly tam jako jsou. A že, hmm... Jo, že tam jsou a že to je jako v pohodě. A že bysme měli spíš rozvíjet tu rozdílnost a učit se o tíj rozdílnosti než se snažit se chovat prostě stejně.“ (P5)

Věří, že ženy a muži se ve své rozdílnosti mohou vzájemně obohacovat: *„Na druhou stranu, ty ženy tam jako nejsou nejenom podle mě kvůli jako patriarchálnímu systému, ale protože prostě jakoby nemají takovej zájem o to. Nemají takovou potřebu tíj moci a toho si jako dokazovat něco. A... Takže to podle mě není, není tak jednoduchý, že prostě to je jako strukturální problém, že prostě nejsou v politice ženy, ale myslím si, že to je částečně i prostě ten jako... To, že ty ženy tam prostě jako nechoděj tak moc.“*

Ale určitě (...) si myslím si, že by se to mělo více vyrovnat. Jo. A prostě ten, podle mě ten jako dialog, že jo, mezi těma dvouma pohlavíma, je jako to nejvíc obohacující.“ (P5)

„Ať už vlastně v těch vztazích, tak pak jako v tý společnosti. Potřebujem jako ty dvě, ty dvě, ty dvě jako způsoby uvažování a nahlížení na svět, aby jako měly dialog, který jako... No, myslím si, že prostě jako podle mě ve vztahu, že jo, nebo v jakémkoliv zdravějším vztahu, tak to člověk vidí, že po té konverzaci, tak to tak obohacuje ten pohled na ten svět, že to má fakt někdo tak moc jinak. Že, že, že, že ten pohled na svět je potom jako daleko jako komplexnější a jako funkčnější, no.“ (P5)

Podobně hovoří sedmý komunikační partner: *„Muž dokáže udělat něco, co nedokáže udělat žena a žena dokáže udělat něco, co nedokáže udělat muž. To je normální, jako na tom není nic kontroverzního. A říct, že žena dokáže udělat všechno, co dokáže udělat muž, tak to není pravda, protože muž nedokáže udělat všechno, co dokáže udělat žena.“ (P7)*

„A teďka se to spíš bere jako, že ten vztah je, že už nejste jako jenom prostě jako spolu kvůli tomu (ekonomické prospěšnosti), ale že už si jako vzájemně pomáháte, prostě jako, že jste třeba psychiatr vlastní, že jste si prostě finanční poradce, že si prostě navzájem, navzájem se zlepšujete v ohledech, který byste jako sami asi nevyřešili, nebo prostě vyřešili, ale když jste jako takhle dva spolu, tak si oba dva můžete dát jako, můžete si dát víc. Takže to je zase ta celková změna podle mě toho partnerství jako dneska. A muž je v tom prostě jako článek, že jo. Jsou to dva. Takže ten muž by měl tohle všechno pochopit a pracovat s tím, jako že už to prostě není o tom, že člověk muž bude vydělávat a potom bude do hospody chlastat, pak udělá dítě, a to je celý. Jako že už tam je jako jiná stránka té věci, že právě žijeme v jiné době, která už zase má nároky na všechny vyšší a úplně jiný, než to bylo v minulosti. A ten prostě ten muž to musí odrazit, tady v tomhle ohledu.“ (P7)

Stejně jako P7, i participant jedna se zabývá rozdílnými úlohami v partnerském vztahu: *„Takže já myslím, že ženy jsou spíš na takové to zútulňování té*

společné domácnosti, aby vypadala prostě dobře, aby prostě byla příjemná, když tam člověk přijde. Chlap je na to, aby to prostě udržel v chodu. Aby to žena udržela pěkné, a muž funkční jakoby v tom fyzickém.“ (P1)

Zejména pátý participant upozorňuje na biologické rozdíly mezi muži a ženami. Své názory zakládá mimo jiné na psychologických experimentech, které podle něj dokazují existenci „biologických daností“. Dále ale mluví o tom, že by se měl muž naučit kontrolovat tyto vrozené predispozice a „zdravě fungovat“ a chovat se morálně: „Máme, stoprocentně nějaký biologický... jako danosti. Kdy jako ten muž prostě že jo. No. A budou to přesně nějaký to soustředění se víc na jako problém než to– To je další experiment, který mi přijde jako mega zajímavý. Takže dělali jako s malýma dětma, co se naučily zrovna jako lízt. A dali mezi to dítě a matku nějakou jako překážku. A že ty kluci reagovali tak, že se snažili přelízt tu překážku. A holky začaly reagovat tak, že se jako rozbřečely. (...) jak to vysvětlovali ti výzkumníci bylo to, že oni jako věřili tomu, že jako... Ty ženy věřily tomu, že to ta matka vyřeší, když prostě vyjádří ten distress. A že ten kluk má tendenci prostě, ‚tak já to jako vyřeším‘. Takže si myslím, že tam je prostě– a tím, že to bylo fakt u batolat, si myslím, že to je jako důkaz toho, že tam jsou přesně jako ty predispozice. K různěm jako různým, že jo, jako způsobům uchycování toho světa. A zároveň si myslím, že pak jako když máme jako že jo testosteron v tom těle, tak je to i jako nějaká agrese, že jo, a soutěživost a potřeba nějaký přesně autority a dominance a takový věci. Myslím si, že stoprocentně. A pak je tam stoprocentně to naučení, a to si myslím, že jako... No vlastně tady s tím, jak to jako máme, tak se naučit jako zdravě fungovat nebo prostě nějak fungovat, tak to budou podle mě ty jako naučený. Prostě jako uchopovat a přesně jako nenechat se tolik ovládat třeba právě tou agresí, že jo. Nebo nějakýma těma jako chtíčema a takovýma věcma. Jo.“ (P5)

„A zase si myslím, že ten muž se to prostě musí jako učit. Že tím, že prostě... tolik třeba necítím, jak druhý se cítí... tak se to potřebujeme jako právě nějakou jako racionální cestou, nebo prostě cestou tý jako výchovy jako naučit. Tak tam si myslím, že, že

proto jako morálka. A... Eee... Takže si myslím, že to je spojený. Myslím si, že určitě ta, ta jako racionalita a to, že vlastně řeším ty problémy. I to, že to, že jsem někoho zranil, je pro mě problém, kterej nějak řeším. A podle mě tím stylem se člověk, jak ten jako muž učí... Eee... Jako... Fungovat s těma lidma.“ (P5)

„To se mi hrozně líbilo. Ženy dělají muže self-conscious. Nevím, jak je to česky, jestli to je takhle. V podstatě jako, jako sebevědomí, ale ve smyslu fakt jakože vědomí sebe sama. (...) sebeuvědomění se.“ (P5)

Zajímavou reakci u P5 vyvolala fotoelicitace s vizuálním podnětem (viz kap. 3.4 a Příloha 4), kdy při pohledu na štíhlého astenika s brýlemi řekl: *„Působí jako intelektuál. Což si myslím, že je taky, že jo, jako další forma tý maskulinity, která je jako na té intelektový úrovni. A je to, že jo, podle mě taková ta jako matematicko-logická schopnost, kterou... Myslím si, že taky, že jo, to je taky podle mě jako jedna z mužskejch vlastností. Samozřejmě zase jsou výjimky, ale že prostě obecně třeba v tý matici, že jo, pro ty muže a mají tu jako prostorovou představivost, což, takový to, že umí číst v mapách, že jo. To je taky dokonce podle mě nějakým způsobem změřený.“ (P5)*

Individualismus

Zajímavým zjištěním je skutečnost, že někteří participanti poměrně často ukazují na individuální volby jedince a individuální rozdíly, ať už se jedná o fungování partnerského vztahu, nebo vytváření vlastního jedinečného pojetí mužství. Toto zjištění je v souladu s Baumanovou (2002, 2004) teorií tekuté modernity a individualizace dnešní společnosti. Tendenci k individualismu je možné pozorovat v různých úryvcích napříč touto kapitolou, přímo je ale ilustrují následující úryvky. *„Takže jako neřekl bych úplně jako že je prostě něco jenom typicky mužského, nebo že muž hraje roli jako kdyby ve společnosti nějakou. Ale... Jako... Záleží samozřejmě, že jo, každý člověk je jiný. Každý to má nastavené jinak. Někomu jsou bližší hodnoty ty, někomu ty.“ (P6)*

P3 popisuje, že muž by se měl mimo jiné starat o ostatní, ve vztahu i mimo něj, ovšem podotýká, že nejdříve se musí postarat sám o sebe: „...Ale spíš jako ta samostatnost, že prostě umíš, umíš sám vést život a zvládnout věci a vlastně i svým způsobem se starat o ostatní, takže i nějaký jako... poskytovatel (...) v takovém tom kontextu toho, že prostě– táty od rodiny, že prostě on je tak jako poskytovatel, nevím prostě, peněz, zázemí a věcí. Ale že to jako tak, jako tím, tou charakteristikou, že jakoby že staráš se o sebe, ale když máš sebe zařízeného, tak máš tendenci pomáhat druhým prostě, ať je to jako cokoli, ať je to v kontextu rodiny, nebo klidně i prostě i jako přátelům, nebo něco takového. Jo...“

Později v rozhovoru přiznává, že to zní individualisticky, ale nemusí to podle něj nutně znamenat sebestřednost: „Mně napadá, že to je dost individualistický pohled vlastně jakoby tímhle tím, že to je v té posloupnosti toho nejdřív já, a když můžu, tak ostatním. Ale takovým tím způsobem toho, že... (...) Ne ten sebestředný individualismus, ale takový ten, že prostě jakoby... No, jak jsem říkal, že prostě, když můžu, tak pomůžu, ale nejdřív musím moct.“ (P3)

P7 klade důraz na sebezdokonalování jedince ve třech hlediscích, odvozených z antických a renesančních ideálů: „...když si jako přečteš třeba jako nějaký ty, jako dialogy Sokrata, Plata, takovýdle, tak... dialogy se Sokratem... tak se tam odráží prostě ta fyzická zdatnost, intelektuální zdatnost. Takže bych asi jako řekl, že ten jako renesanční člověk v dnešním světě, kterej dokáže jako pořádně vzít, to co se jako už objevilo, třeba z kulturistiky, protože máme zase úplně jako jiný, máme jiný technologie, máme jiný možnosti, ale prostě ty praktiky, který se jako tady v tom, že musí se vylepšovat jak ve fyzickým, tak psychickým, tak duševním smyslu, tady v těch jako třech, tak zase máš ty jiný praktiky, který ti dnešní svět nabízí a právě můj ideál je takovej, že využívá tady tohle a snaží se posouvat tady v těch třech měřítcích. Takže duševní, intelektuální a fyzické.“ (P7)

Dříve měl vzory, které následoval, ale dnes už se spíše kloní pává jen k osobnímu růstu: „Ale teďka už se mi to spíš obrátilo v tom, že už nechci být jako někdo,

ale chci být já, kterej zvládá to, co někdo. Že už nechci být prostě on, ale chci být sám sebou, ale chtěl bych dokázat prostě nějaké věci, na kterých mi záleží, které on třeba jako zvládá, tak se inspirovat tady tím. Ale už bych nechtěl být jako někdo jinej, už bych chtěl být prostě jenom já. A budovat si to, co jsem právě jsem si jako poskládal všechno za tu dobu a tohlencto, prostě se nějak jako zlepšovat v tom. Budovat sám sebe.“ (P7)

„...sport, četba, prostě vzdělávat se, zjišťovat, intelektuálně se nějak jako posouvat...“ (P7)

P8 má dílčí vzory a inspirace, ale samotný celek jeho ideálu tvoří především on sám: *„...jsou to fakt asi jako opravdu dílčí oblasti a že kdybych je všechny počítal, takže to pořád jako nedělá celého mého nějakou, nebo celou moji nějakou představu. Že já pořád vnímám, že do toho nějakým způsobem vstupuju já, se svými motivacemi, se svými prostě vizemi a že to není... No, že prostě to není prostý součet tady těch dílčích inspirací, že je tam něco jako víc. Suma je víc než součet jeho částí. Tímto způsobem.“ (P8)*

4.4 Intervenující podmínky

Jev v paradigmatickém modelu Strausse a Corbin (1999) má kromě kontextu ještě další skupinu podmínek, a to ty, které usnadňují nebo znesnadňují použití strategií jednání nebo interakce ve výše představeném kontextu. Takové podmínky nebo proměnné autoři nazývají intervenující. Z analýzy provedených rozhovorů však nevzešla žádná dostatečně silná kategorie, která by se dala zařadit do této části modelu.

4.5 Strategie jednání a interakce

O své zakotvené teorii Strauss a Corbin (1999, s. 76) píší, že je to *„metoda budování teorie orientovaná na jednání na interakci.“* Strategie jsou v tomto kontextu způsoby jednání a interakce, orientované na zvládání či reagování na jev. Jak bylo demonstrováno v podkapitole 4.2, studenti se s odporem vymezují vůči

tradiční striktní normě dominantního muže, a to z důvodů představených v podkapitole 4.1. Strategií, kterou se vyrovnávají s odmítnutím tradiční normy, je redefinice mužství. Tato kategorie je sycena především kódy *morální a zdravé mužství, muž řešitel problémů a krizí, uvolnění mužství* a *muž zručný opravář a kutil*. Studenti vybírají některé charakteristiky z odmítnuté normy, které vnímají jako dobré, přidávají další a tvoří novou definici mužství.

Nejvíce se shodují na tom, že by muž měl být morální, respektující a neměl by být příliš dominantní a utlačující neboli „opresivní“, jak to pojmenovává P3 (když zrovna nepoužívá peprnější výraz): *„Zatímco teďka jako si už můžeš utvořit vlastní světonázor, tak si můžeš prostě udělat... řekněme, tu rozumnější volbu toho, jak jsem říkal, nebýt dement, uvozovky (ukazuje prsty uvozovky, směje se) (...) zastávat tu roli mužství, která prostě není opresivní, jenom prostě ty, ty dobré části řekněme.“* (P3)

Stejně jako i další participanti mluví P3 o tvorbě zdravého nebo „zdravějšího“ mužství: *„Tím, že teďkom mladší generace mají větší rozhled do světa jakoby jak se to zaprvé děje jinak, jak se to děje jinde, a zároveň jako mají větší... možnost se rozhodnout sami pro sebe, tak... si myslím, že... Můžeš mít takový ten zdravější pohled na to, jak se chovat jako muž, a nebýt přitom v uvozovkách dement.“*(P3)

Opět se objevuje vymezení vůči starším generacím: *„Třeba já to tak nevidím, že by prostě muž měl být jakoby nějak nutně jako nějak dominantní prostě a rozhodný a jako něco takového, že to není nutno z toho, ale prostě si umím představit, že někdo, kdo je (...) z boomer generace, tak že to takhle jako může vidět, že prostě jakoby že, protože v tom frameworku vidí, že takhle by muž měl existovat. A já to tak třeba nevidím, protože já jsem z té mladší generace, že jo.“* (P3)

I ve starší generaci se ale najdou muži, kteří mohou tvořit pozitivní vzory: *„...táta (...) je prostě v pohodě netoxický muž, jakože je prostě úplně– A to samý strejdové, tedy jako. A já si myslím, že děda, sice si to moc nepamatuju, ale co jako tak*

vidím z té výchovy (...) vlastně aji praděda, co mi babička říkala, tak to byli hrozně hodní chlapi, nikdy se nepovyšovali a vždycky byli jako štědří, nesnažili se si dokazovat něco, jako, že jsou lepší než zbytek rodiny.“ (P4)

Podle pátého participanta je problém, že otcové bývají příliš v práci, a tudíž nemohou dostatečně plnit funkci zdravého vzoru: *„...úplně jako zásadní problém maskulinity, když bych to teda měl pojmenovat, tak si myslím, že jako to, že nám vlastně chybí jako vzory. (...) Chybí nám jako taková ta– vnímám, že je něco jako zdravá maskulinita. Což je prostě o nějakých schopnostech sebeovládat. (...) Nějaký jako systém morálky, (...) Jako to, že se nějak chováám k ostatním. (...) A myslím si, že to je jako základní problém, protože ženy jako vyrůstají, že jo, s matkou. Takže minimálně nějaký jako vzorec toho, jaký je být matka, jako být žena jako mají. Ale pokud ten otec furt jenom jako pracuje... (...) A no, a to si myslím, že vlastně, kdybych se vrátil k té otázce, že tohle je ten základ, (...) že jako ti muži prostě i ztrácí jako respekt. A proto podle mě je taková ta jako toxická maskulinita, že přesně to je jako to, že ti kluci to jako nemaj naučený a prostě pak buď chytanou jako špatnej vzor, anebo se to snaží vymyslet sami a je to jako destruktivní, protože tam nemají ten, to naučený jako to morálku a to.“ (P5)*

„...poznávám jako různý muže a určitě bych si byl schopnej od těch mužů něco vzít, ale mám jako problém v tom, že téměř každej muž, kterýho potkám, u kterýho si řeknu že je v něčem jako fakt dobrej, tak pak vnímám nějaký hrozně jako silnej, silný jako morální pochybení ve stylu prostě podvádí svoji manželku, nebo zmlátil prostě někoho, nebo prostě se nechová dobře ke svým kamarádům, nebo prostě něco takovýho, co mě jako, jako vodradí, že prostě ,oukej, tak tyjo, to vlastně není jako ten celistvej vzor, který bych jako chtěl následovat, no.“ (P5)

P8 by si také přál „zdravé mužství“, ale má problém najít si takovou definici, která by pro něj byla přijatelná. Jeho kamarád byl na určitém placeném kurzu, který má fungovat jako „přechod na cestě k mužství“, participant líčí své reakce na vyprávění o tomto kurzu: *„...objevovaly se tam věci, s kterými já jsem*

prostě jako nesouhlasil, ale na druhou stranu to vedlo takovou tu prostě tu rovinu toho jako relativně zdravého mužství, že to prostě nebyl ten... Nebyl to kurz, kde klukům říkali ,jo, najděte si ženu, o kterou se budete celý život starat a pečovat a ona vám bude doma vařit' a kdesi cosi, jo, a tak dále. Ale zároveň to nebylo, zároveň to nejelo tu linku jako ,všichni jsme stejní', jo, prostě ,nejsou žádné typicky mužské, typicky ženské vlastnosti'. A já se prostě celou tu dobu, co mi o tom vyprávěl, snažil přemýšlet nad tím, jestli tohle je nějaká zlatá střední cesta, která by pro mě byla vhodná. Ale pořád tam byly prostě věci, které ve mně vzbuzovaly jako velmi velký odpor a na druhou stranu věci, u kterých jsem si řekl, ,jo, tak to jako mi smysl dává', jo, snaží se nějakým zdravým způsobem uchopit to jako mužskou roli, snaží se vytvořit prostředí, kde je mladí kluci v dnešní době, kde si třeba nemusí být jistí tou svojí rolí, snaží tu jako cestu najít. Já si říkám, oukej, tak já jsem asi jako v podobné situaci jako spousta dnešních mladých kluků. (...) A jsou lidé, kteří se snaží razit tu zdravou cestu, ale já pořád vlastně nemám úplně představu o tom, co ta zdravá cesta je..." (P8)

Podle P6 je žádoucí, aby měl muž „lepší hodnoty“, například schopnost zachovat klid: „V dnešní době nevidím úplně tu potřebu, aby prostě každý chlap byl prostě „tvrděák“, který prostě jako... jde zuby nehty prostě do všeho. A... Myslím si, že v dnešní době můžou mít... muži i... jako kdyby... dejme tomu lepší hodnoty. Nebo jináč hodnoty. Už to může být třeba právě nějaká jakoby... Když si představím takového muže prostě, který je prostě ten ,typický' jako chlap, tak... jako... si myslím, že prostě můžou být daleko– Nebo že teď může mít jako kdyby tady ten... Třeba ty hodnoty, které jsou pro muže, tak si myslím, že můžou být jako kdyby právě jako trochu jiné. Že prostě třeba... být mužem může... třeba pro mě může znamenat zachovat třeba chladnou hlavu v nějaké krizové situaci.“ (P6)

Schopnost řešení problémů a krizových situací se objevuje vícekrát, občas spojená s manuální zručností nebo fyzickou silou: „...nějaká jako racionalita, nebo soustředění se na... jako problém víc než jako... pocit, nebo vztah, nebo něco takového.“ (P5)

„Já to, já to vidím, tak jako řešení nějakých krizí, zachovat si jako chladnou hlavu a být prostě, který se o tu situaci krizovou třeba nějak jako postará, nebo něco, když... jde do tuhého...“ (P2)

„Já myslím, že muž je rád, když může třeba ženě vyměnit kolo, když píchnou, než aby se hnedka volal servis. Teda aspoň za mě. Že prostě takové to, že jsi schopný to udělat. Že to zvládneš. Vyřešit nějakou situaci. Takže asi... projevit nějakou tu manuální zručnost...“ (P1)

„Takže k tomu příkladu, co chci říct, že já nevím, třeba když jdeš po horách s partnerkou, vyvrkne si kotník, tak myslím že jakoby pokud–by ses měl snažit minimálně jako prostě zařídit pomoc nějak, což jako by kdyby to bylo ideální a měl bys tu fyzickou sílu na to ji odnést domů, tak prostě se toho chopíš jako prostě muž. Takhle to jako myslím to jako. Anebo to vyřešit jinak samozřejmě, zavoláš helikoptéru, cokoli. Prostě jakoby vyřešit problém. A to byla jako myslím i ta jiná vlastnost co jsem tam říkal, jakože nějaká ta rozhodnost, prostě schopnost vyřešit problém, něco takového no.“ (P3)

„Fyzická síla není to něco, co bych já třeba bral jako kdyby za, třeba u sebe, jako za typické prostě mužství, že chci mít fyzickou sílu, abych byl chlapem. Ale věřím (...) že to patří k tomu určitému jako nahlížení na to pohlaví, na to mužství. Ale jak říkám. Jako myslím si, že teďka jsou jako podle mě hodnoty, které jsou důležitější, nebo důležitější, které třeba já беру (...) jako takové to mužství, jako kdyby je třeba nějaké právě nějaká tady ta jako schopnost třeba řešit ty problémy a tak, než právě třeba tady ta jako ta fyzická síla.“ (P6)

P7 přidává sebeobětování pro vyšší dobro a péči o ostatní: *„A že právě musíš udělat to, co bys měl udělat. Prostě ten smysl pro tu povinnost, která se odráží v každém jako, v každodenním životě. A podle mě ten muž by si často měl, je to blbý říct, ale jako zapomenout sám na sebe. Jako že nemůže dělat jenom to, co by on chtěl. Což zase se pojí jako s tím, že to je člověk, ale podle mě ten muž to má ještě jako víc v tom,*

že on se musí právě starat. A že musí zapomenout to, co je pro něho dobré, to, co mu je příjemné a obětovat tohlencto pro něco, co pro něho má význam. Takže tak.

BČ: Mhm. Jasně. Starat myslíš v jakém smyslu?

Postarat se, jakkoliv třeba, neříkám, emočně taky určitě můžou, ale právě postarat se, o chod, aby to fungovalo třeba finančně nebo organizačně, systematizovat. Tady ty věci. Takhle se jako postarat o ty, jak o sebe, tak o to, co je mu a kdo je mu blízký.“ (P7)

„I když se jako mění právě ten pohled, ten ideál toho muže. Tak stejně ti muži se v tom odvětví práce zabývají třeba nejvíc náročnými... fyzicky, fyzicky nejvíc náročnými, nejvíc nechutnými pracema, které právě jsou. A to se zase pojí s tím, že člověk musí jako zapomenout na svoje dobro a dělat tohlencto pro něco víc, než je on sám.“ (P7)

Také je důležité projevování citů a komunikace: „...tady ty věci, prostě zas ty staré hodnoty, staré hodnoty prostě v té historii, jako ten silnej, rozhodnej, prostě disciplinovanej, tohlencto všechno, tak jsou právě jako ty staré hodnoty, ten starej ideál, kterej tlačili do lidí právě v minulosti, a právě teďka se to odráží, tady v tom se ulevuje dost. Že tady v tom právě jako zase tak náročnej ten novej ideál není. Takže zase má jako jiný, jiný stránky, na který by se měl jako obracet jako citová stránka a intelektuální stránka.“ (P7)

„Myslím si, že jako, je to jako další věc, co, co jako, myslím si, že to je jako slepý místo toho mužství. Že prostě tolik jako nevnímáme, jak to naše chování ovlivňuje ostatní a vlastně ani, ani jako sami sebe tolik ne. Že prostě podle mě máme tendenci třeba jako ignorovat nějaký ty jako pocity a nějaký strachy, že jo, nějaký jako... problémy. I třeba, že jo, řekněme jako když to vezmu do většího extrému, tak jako traumata, že jo. Nebo prostě nějaký věci, který nás jako hodně ovlivňují, tak máme tendenci, podle mě jako spíš nějak ututlávat, posouvat si je jako někam jako níž, protože ten muž je toho schopnej, ale stejně se to pak, stejně se to pak projevuje, že jo, ve vztazích a v nějakým jako chování a to, že potřebuje jako chlastat, nebo prostě to, že jako vybuchuje, nebo že

prostě potřebuje třeba i jako furt, že jo, něco dělat, nebo pracovat, že jo, ten workoholismus...“ (P5)

Některé vlastnosti definice mužství předchozích generací ale mohou být dobré: *„Zároveň, že jo, když bych bral jako tu... Tu jako bližší historii, tak si myslím, že je tam jako pozitivní posun v tom mužství ve smyslu dědové, částečně otcové, že jo, Takový to úplně jako nemluvení o těch svých problémech, prostě jenom jako si to nechávám v sobě a vožeru se na to, že to jako není funkční, že to je prostě jako... jako nezdravej vzorec, kterej je jako fajn, že se mění. Na druhou stranu, zase tam byla ta morálka tý jako práce a toho možná nějakýho obětování se pro tu rodinu, že jo. Nebo to, že prostě jako upřednostňovali ty potřeby ostatních před svýma, což vnímám zase jako pozitivně. Takže si myslím, že se trošku dneska děje, že se opouští vlastně– že jsme viděli ty jako negativní vlastnosti toho mužství, tak se od toho jako upustilo více celkově. A s tím jsme zahodili i ty jako pozitivní vlastnosti.“ (P5)*

4.6 Následky

Pro zakotvenou teorii je velmi důležité vystopovat výsledky či následky strategií zvládnání jevu, říkají Strauss s Corbin (1999, s. 78). Tyto mohou být zamýšlené i nezamýšlené a mohou se stát podmínkami jiného jevu. Z dat provedeného výzkumu se ale skrz jakkoliv zevrubnou analýzu nevynořila žádná silná kategorie následků, stejně jako se nevynořila u intervenujících podmínek.

4.7 Diskuze poznatků

Participanti se vyslovují proti striktní normě mužství, jež nejčastěji pozorují u příslušníků starších generací. K pojmenování této normy používají přídavná jména jako je „tradiční“ nebo „staré“ mužství, případně „typický chlap“, ale nejčastěji ji popisují bez pojmenování v hyperbolách a zesměšněních, jako „kápo, který všemu šéfuje“ nebo v případě politika „pořádný pravičák v obleku s doutníkem“.

Participanti se shodují na tom, že tradiční mužství je charakterizované přílišnou a nemístnou dominancí vůči ženám i ostatním mužům, uzavřeností a striktností ve smyslu, že nedovoluje odchylky. Tímto je podobné americké tradiční hegemonné maskulinitě, kterou Kimmel (2006) dává do souvislosti právě s dominancí a agresivitou, soutěživostí a emoční chladností, a také *dominantním tradičním mužstvím* (DTM) v teorii tří skupin mužství Flechi et al. (2013), popsané v kapitole 2.3. Komunikační partneři se vymezují proti jejich představě DTM, tudíž se musí řadit alespoň do skupiny *utlačená tradiční mužství* (OTM), která je definována právě odporem k DTM a hodnotami rovnosti mužů a žen, které vyzpovídání studenti UP přijímají za své. Otázka zní, zda by se zařadili mezi *nová alternativní mužství* (NAM), která Flecha et al. (2013) považují za jedinou skutečně pozitivní skupinu, stěžejní pro vymýcení násilí na ženách, jenž autoři ve svém španělském kontextu pozorují. Podmínkou, která odlišuje muže řadící se mezi „lepší“ NAM od OTM, je aktivní odpor a boj proti nerovnostem mezi muži a ženami. Splnění této podmínky je nicméně z dat zde prezentovaného výzkumu těžké posoudit, poněvadž nerovnosti se pouze vynořily jako jedna z kategorií, zkoumat nerovnosti mezi muži a ženami nebylo záměrem. Lze pouze soudit, že participanti s nejvyšší intenzitou vymezení proti nerovnostem mají k NAM největší předpoklady. Dalším rysem NAM je jejich atraktivita pro ženy, a tudíž potenciál k reprodukci neopresivních forem mužství na další generace (Flecha et al., 2013). Ani tato charakteristika však zde nebyla sledována. Teorie Flecha et al. (2013) je již deset let stará, je tedy možné, že se situace za těchto deset let změnila a i muži ve skupině OTM, kteří odporují dominanci mužů spíše pasivně než aktivně, jsou již dnes vnímáni jako sexuálně atraktivní.

Jak již bylo řečeno, ve většině konkrétních definujících charakteristik tradiční normy mužství se participanti liší, ale spojuje je právě odpor k ní. Kritizují ji

za to, že neodpovídá dnešní uvolněnější době a nese s sebou negativní důsledky. Důsledky vidí kupříkladu v podobě horší schopnosti komunikace a potlačování emocí, což vede k problémům s navazováním hlubokých mezilidských vztahů či k alkoholismu. Tyto důsledky se objevují i v literatuře, např. Shawn Meghan Burn se Zacharym Wardem (2005) potvrdili souvislost tradiční maskulinity s nižší spokojeností ve vztazích, klasickou literaturou na toto téma je kniha *XY: Identita muže* od Élisabeth Badinter (1992/1999). Kromě toho taková norma charakterizovaná nadřazeným postavením nad ženami přímo odporuje hodnotám rovnosti mužů a žen, ke kterým se participantů explicitně hlásí. Dále se komunikační partneři vymezují i vůči nerovnostem, které mezi muži a ženami ve společnosti pozorují.

Jako odpověď na odmítnutí zastaralé normy mužství si studenti na individuální bázi konstruují novou definici mužství, kterou někteří označují jako „zdravé mužství“, v jejíž definici se také liší, nicméně společnými charakteristikami je otevřenost, silná morálka a schopnost s chladnou hlavou řešit problémy a krize. Toto výzkumné zjištění koresponduje s tezí, že se v prostředí vysokých škol vynořují nová pojetí mužství, zkoumanou v mnoha částech světa, jak uvádí přehledová studie kolumbijských autorů Bibiany Castro Franco a Jaimeho Carmona Parra (2021). Tuto tezi podporují i zjištění Lund et al. (2019) a Bach (2019), kteří vedli rozhovory s vysokoškolsky vzdělanými muži, a dokonce i čeští muži ve středním věku ve výzkumu Šmídové (2002), vykazující odpor vůči některým částem tradičního mužství, jsou vysokoškolsky vzdělaní (až na jednoho). Participantů integrují do své nové definice mužství vybrané charakteristiky tradičního mužství, zatímco jiné odmítají, což dělají i irští studenti VŠ (a jeden učitel ve stejném věku) ve výzkumu Johnstona a Morrisona (2007).

U některých participantů se mezi rysy jejich „zdravého“ mužství objevuje i emocionalita a poskytování péče, což jsou charakteristiky spojené s modely

nových či pečujících mužství (Bach, 2019; Elliott, 2015; Hunter et al., 2017; Lund et al., 2019). Tyto modely jsou však postaveny na výzkumech otců a jsou pevně spjaty s péčí o děti. Zmínky o otcovství se v rozhovorech také objevily, ovšem ani jeden z participantů zatím není otcem, a tak není možné posoudit, zda z nich v budoucnosti budou pečující otcové. Osmý participant, který kritizoval i samotnou existenci rozdělení čehokoliv na mužské a ženské, reflektoval svoji pozici s tím, že jeho názor se v roli otce možná změní: „*Ono by mě vlastně zajímalo, (...) do jaké míry hraje roli v mém mindsetu to, že třeba ještě nemám dítě. Jo, že když bych měl dítě, tak musím aktivně tady tuhle otázku řešit mnohem víc a když se podívám do generace svých rodičů, která se typicky jako brala a plodila děti v trošku nižším věku, tak tím, že se tady tohle odkládá, v té naší generaci, tak jestli nevzniká prostor pro tady toto. Jestli toto v tom taky jako třeba nehraje roli. A ten myšlenkový pochod začal u toho ,tyjo, jsem rád, že teď to nemusím řešit s vlastním dítětem.’ (smích) Takže jsem jako zvědavý, jak se to prostě v následujících letech jako potom promění. Když eventuálně nějaké dítě přijde, bude to kluk, tak jako jak to budu vlastně jako řešit a co já budu chtít tomu druhému, prostě tomu svému dítěti jako předávat vlastně? Co jsou ty hodnoty, které já budu chtít žít, a nějaké ty rysy, které budu chtít žít, které bych chtěl, aby si to dítě jako odneslo z té výchovy? A to nevím. A to si myslím, že bych měl vědět, až ta situace přijde. No, to mě deprimuje. (smích)“ (P8)*

Nyní je nutné popsat limity provedené výzkumné studie. Použitá metodologie zakotvené teorie (Strauss & Corbin, 1999) je sice velmi návodná, ale také velmi složitá, zvláště pro začínajícího výzkumníka, což přiznávají i sami autoři. Začínající výzkumník se musí potýkat s rozvětveným systémem technických pojmů a zároveň se učit provádět několik náročných stupňů kódování. Zahlcující množství informací spolu s nedostatkem zkušeností a zároveň časovými limitacemi studenta vede nutně k chybám, což je jednou z limitací každé diplomové práce. Řiháček a Hytych (2013, s. 73 a 74) uvádějí

pět kritérií pro zhodnocení zakotvené teorie, z nichž alespoň dvě nebyla v této práci dostatečně naplněna. Získávání respondentů proběhlo ve dvou vlnách, přičemž druhá vlna rozhovorů proběhla ve velmi krátkém čase a rozhovory z ní byly analyzovány až po provedení celé vlny, nikoliv v mezičase mezi jednotlivými rozhovory. Nebylo dosaženo teoretického nasycení mnoha kategorií, ale již nezbyl čas na další návrat do terénu, který všichni autoři důrazně doporučují.

Další limitací je autorova tendence v rozhovorech se až příliš držet formulací otázek uvedených ve scénáři a nedostatečná schopnost reagovat na kontext konkrétního rozhovoru. Některá témata vynořená během rozhovorů stála za bližší prozkoumání, ovšem nebyla v daném momentu výzkumníkem identifikována. Také lze zpětně říci, že scénář rozhovoru obsahoval až moc povinných témat, optimální by bylo jich zahrnout méně a nechat více prostoru pro volný, zcela nestrukturovaný dialog. Některá z témat se navíc ukázala jako hůře postavená a ve výsledku ubírala čas na zbytek témat, především otázka na zařazení se do nějaké skupiny mužů. Dobře míněná, ale také nepříliš užitečná, byla doplňková metoda sběru dat, fotoelicitace (viz kap. 3.4 a Příloha 4). Původně měla být použita pro rozmluvení nevyřečných participantů, nakonec byla předložena všem v závěru rozhovoru v naději, že poskytne zajímavá data, ale nakonec byly z reakcí vybrány pouze dva zajímavé úryvky. Prvotní reakcí poloviny participantů byla otázka, na co mají reagovat.

Většina participantů uvedla, že nad tématem mužství nikdy do hloubky nepřemýšleli, stejně jako participant Šmídové (2002) a Johnstona s Morrissonem (2007). Minimálně jeden však již měl téma velmi dobře ujasněné z vlastních úvah.

Na závěr diskuze je v souladu se Straussem a Corbin (1999) vhodné podotknout, že celý prezentovaný pracovní model mužství vysokoškolských studentů je pouze prozatímní a představuje pouze první vlašťovku na dlouhé

cestě ke komplexní teorii mužství univerzitních studentů. Přesto je ovšem hodnotný, jelikož výzkumů pojetí mužství v českém prostředí je nedostatek, stejně jako ve vysokoškolském prostředí v Evropě.

Závěr

Cíl výzkumu provedeného v rámci této diplomové práce, interpretovat výpovědi studentů VŠ o mužství, byl naplněn prostřednictvím analýzy osmi polostrukturovaných rozhovorů se studenty Univerzity Palackého v Olomouci metodou zakotvené teorie Strausse a Corbin (1999). Odpověď na výzkumnou otázku „Jaká je představa studentů o tom, jaký by měl být muž?“ má dvě části. Zaprvé, muž by neměl být tak dominantní jako „tradiční“ „starý ideál“ „typického chlapa“ starších generací, vůči kterému se studenti vymezují. Zadruhé, „zdravé mužství“, které studenti konstruují v reakci na odmítnutí tradiční formy mužství, je otevřenější rozdílným interpretacím, klade silný důraz na morálku a zahrnuje schopnost řešení krizových situací. Ve zbylých definujících charakteristikách se osm participantů liší, uvádí např. poskytování zázemí, péči o ostatní, sebeobětování pro ostatní, disciplínu, fyzickou sílu a kultivaci vědění. Nejvýznamnějším a nejsilnějším zjištěním je skutečnost, že všichni studenti se vymezují vůči tradiční formě mužství, především vůči její již zmíněné přehnané dominanci, ale také rigidnosti a uzavřenosti. Je podle nich zastaralá, neodpovídá dnešní době a přímo odporuje hodnotám rovnosti mužů a žen, na které studenti kladou důraz.

Další výzkum by se měl orientovat na prohloubení porozumění mužství v českém kontextu, jelikož v současné době je v této oblasti velká mezera ve vědění. Je žádoucí prozkoumat mužství v různých společenských vrstvách a skupinách, jelikož se jeho pojetí mění v závislosti na mnoha rozličných faktorech a poznatky získané od studentů VŠ, jakožto i kterékoliv jiné skupiny, jsou nepřenositelné.

Sociální realita je genderově specifická, jedinci ji nahlízejí skrze prizma genderových kategorií a žijí své životy způsobem závislým na svém genderu (Wyrobková, 2005, s. 540). Stereotypní představy o mužích a ženách mají zažité již malé děti (Smetáčková, 2016). Gender, a tedy i mužství, je součástí

života každého jedince a má vliv na celý náš svět, proto je důležité jej zkoumat. Tato diplomová práce by měla poskytnout základ pro porozumění tomu, jak mužství nahlíží generace mužů momentálně studujících vysokou školu, jakožto generace, která bude pravděpodobně již za několik let formovat přístup k mužství u svých dětí.

Seznam použité literatury

- Bach, A. S. (2019). The Ambiguous Construction of Nondominant Masculinity: Configuring the “New” Man through Narratives of Choice, Involved Fatherhood, and Gender Equality. *Men and Masculinities*, 22(2), 338-359. <https://doi.org/10.1177/1097184X17715494>
- Badinter, E. (1999). *XY: identita muža*. Aspekt.
- Bauman, Z. (2002). *Tekutá modernita*. Mladá fronta.
- Bauman, Z. (2004). *Individualizovaná společnost*. Mladá fronta.
- Bem, S. L. (2008). *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. Yale University Press.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Bourdieu, P. (2000). *Nadvoláda mužů*. Karolinum.
- Burn, S. M., & Ward, A. Z. (2005). Men's Conformity to Traditional Masculinity and Relationship Satisfaction. *Psychology Of Men & Masculinity*, 6(4), 254-263. <https://doi.org/10.1037/1524-9220.6.4.254>
- Castro Franco, B. E., & Carmona Parra, J. A. (2021). Masculinity in Universities: State of the Art. *Masculinities and Social Change*, 10(1), 77-108. <https://doi.org/10.17583/mcs.2021.5487>
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities: Second Edition*. University of California Press.
- Connell, R. W. (2014). Margin becoming centre: for a world-centred rethinking of masculinities. *NORMA: International Journal for Masculinity Studies*, 9(4), 217-231. <https://doi.org/10.1080/18902138.2014.934078>

- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (Sixth edition). SAGE.
- Croft, A., Schmader, T., & Block, K. (2015). An Underexamined Inequality. *Personality and Social Psychology Review*, 19(4), 343-370. <https://doi.org/10.1177/1088868314564789>
- Černíkovský, B., & Foltá, V. (2023). *Jaký má být muž? Maskulinity v očích studentstva UP* [Cvičný projekt v rámci výuky, nepublikováno]. Univerzita Palackého v Olomouci.
- České vysoké učení technické v Praze. (c2016–2024). *Institucionální akreditace*. Dostupné 23. března 2024, z <https://portal.cvut.cz/informace-pro-zamestnanance/kvalita-a-informacni-system/ia/>
- Česko. (1995). Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 31, 1634-1664.
- Česko. (1998). Zákon č. 111/1998 Sb., Zákon o vysokých školách. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 59, 1266–1280.
- Česko. (2012). Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, 1026-1365.
- Česko. (2016). Zákon č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 107, 4273-4332.
- Diez-Palomar, J., & Mara, L. C. (2020). Mathematics Makes you Feel Attractive. Empowering New Alternative Masculinities in the Context of Mathematics Classrooms. *Masculinities & Social Change*, 9(1), 53-84. <https://doi.org/10.17583/mcs.2020.4698>

- DiMuccio, S. H., Yost, M. R., & Helweg-Larsen, M. (2017). A qualitative analysis of perceptions of precarious manhood in U.S. and Danish men. *Psychology of Men & Masculinity*, 18(4), 331-340. <https://doi.org/10.1037/men0000062>
- Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele* (Dotisk 3. vyd). Karolinum.
- Elliott, K. (2016). Caring Masculinities: Theorizing an Emerging Concept. *Men And Masculinities*, 19(3), 240–259. <https://doi.org/10.1177/1097184X15576203>
- Flecha, R., Puigvert, L., & Ríos, O. (2013). The New Alternative Masculinities and the Overcoming of Gender Violence. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 2(1), 88–113. <https://doi.org/10.4471/rimcis.2013.14>
- Foucault, M. P. (2002). *Archeologie vědění*. Herrmann.
- Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in the Making: Cultural Concepts of Masculinity*. Yale University Press.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (2006). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Aldine Transaction. (Původně vydáno 1967)
- Halkitis, P. N. (2001). An Exploration of Perceptions of Masculinity among Gay Men Living with HIV. *The Journal of Men's Studies*, 9(3), 413–429. <https://journals.sagepub.com/doi/10.3149/jms.0903.413>
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Visual Studies*, 17(1), 13–26. <https://doi.org/10.1080/14725860220137345>
- Hauschildt, K., Gwosć, C., Schirmer, H., & Wartenbergh-Cras, F. (2021). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021*. Wbv. <https://doi.org/10.3278/6001920dw>

- Heyder, A., & Kessels, U. (2015). Do teachers equate male and masculine with lower academic engagement? How students' gender enactment triggers gender stereotypes at school. *Social Psychology of Education, 18*(3), 467-485. <https://doi.org/10.1007/s11218-015-9303-0>
- Hunter, S. C., Riggs, D. W., & Augoustinos, M. (2017). Hegemonic masculinity versus a caring masculinity: Implications for understanding primary care-giving fathers. *Social & Personality Psychology Compass, 11*(3). <https://doi.org/10.1111/spc3.12307>
- Johnston, C. A. B., & Morrison, T. G. (2007). The Presentation of Masculinity in Everyday Life: Contextual Variations in the Masculine Behaviour of Young Irish Men. *Sex Roles, 57*(9-10), 661-674. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9299-9>
- Kimmel, M. S. (2006). *Manhood in America: A Cultural History* (Second Edition). Oxford University Press.
- Koutná Kostínková, J., & Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In T. Řiháček, I. Čermák, & R. Hytych et al., *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (s. 9–43). Masarykova Univerzita.
- Kretschmer, E. (1999). *Physique and Character* (Second Edition). Routledge. (Původně vydáno 1925)
- Kusá, D. (2001). Self-ideal and masculine-feminine polarity in adolescent boys and girls. *Studia psychologica, 43*(1), 33–38.
- Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2004). *Handbook of Adolescent Psychology* (Second Edition). Wiley.
- Levinson, D. J. (1986). A Conception of Adult Development. *American Psychologist, 41*(1), 3–13.

- Lindsey, L. L. (2016). *Gender roles: A Sociological Perspective* (Sixth edition). Routledge.
- Lund, R., Meriläinen, S., & Tienari, J. (2019). New masculinities in universities? Discourses, ambivalence and potential change. *Gender, Work & Organization*, 26(10), 1376-1397. <https://doi.org/10.1111/gwao.12383>
- Masarykova Univerzita. (c2024). *Institucionální akreditace*. Dostupné 23. března 2024, z <https://www.muni.cz/o-univerzite/uredni-deska/institucionalni-akreditace>
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S., & Ramnath, R. (2004). *Personality Disorders in Modern Life* (Second Edition). Wiley.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.
- Řiháček, T., & Hytych, R. (2013). Metoda zakotvené teorie. In T. Řiháček, I. Čermák, & R. Hytych et al., *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (s. 44–74). Masarykova Univerzita.
- Smetáčková, I. (2016). *Genderové představy a vztahy: sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a femininity v průběhu základní školy*. SLON.
- Stanaland, A., & Gaither, S. (2021). “Be a Man”: The Role of Social Pressure in Eliciting Men’s Aggressive Cognition. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(11), 1596-1611. <https://doi.org/10.1177/0146167220984298>
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Sdružení Podané ruce.
- Šed'ová, K. (2007). Zakotvená teorie. In R. Švaříček & K. Šed'ová et al., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (s. 84–96). Portál.

- Šmídová, I. (2002). Muži v České republice podle jiných mužů. *Sociální Studia*, 7(7), 89–117.
- Šmídová, I. (2003). "Matkové." In P. Mareš & T. Potočný (Ed.), *Modernizace a česká rodina* (s. 157–176). Barrister.
- Šmídová, I. (2008). Pečovatelská otcovství: Zkušenost a genderové vztahy. *Ivris Papers*, 8(1), 1–72. https://www.researchgate.net/publication/47048652_Pecovatelska_otcovstvi_zkusenost_a_genderove_vztahy
- Šmídová, I. (2015). Power challenges for head doctors in maternity hospitals: Beyond hegemonic masculinities. *Studia Humanistyczne Agh*, 14(2), 157–176. <https://doi.org/10.7494/human.2015.14.2.157>
- Šmídová, M., Vávra, M., & Čížek, T. (2010). Hodnotové orientace vysokoškolských studentů na třech typech fakult. *Aula*, 18(2), 2–13. https://www.csvs.cz/wp-content/uploads/2019/01/2010-2_clanek_hodnoty.pdf
- Univerzita Karlova. (c2024). *Studijní programy a obory*. Dostupné 23. března 2024, z <https://cuni.cz/uk-8603.html>
- Univerzita Palackého v Olomouci. *Základní informace*. Akreditace A Schvalování Studijních Programů. Dostupné 23. března 2024, z <https://akreditace.upol.cz/info>
- Valved, T., Kosakowska-Berezecka, N., Besta, T., & Martiny, S. E. (2021). Gender belief systems through the lens of culture—Differences in precarious manhood beliefs and reactions to masculinity threat in Poland and Norway. *Psychology of Men & Masculinities*, 22(2), 265–276. <https://doi.org/10.1037/men0000331>
- Wyrobková, A. (2005). Femininita a maskulinita v sociálně-psychologických teoriích a výzkumu. *Československá psychologie*, 49(6), 540–553.

Zabalgoitia Herrera, M. (2022). Educación, masculinidades y violencias en la universidad. *Debate Feminista*, 32(63), 153–176. <https://doi.org/10.22201/cieg.2594066xe.2022.63.2325>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výzkumná otázka a otázky v rozhovoru	31
Tabulka 2: Charakteristika participantů výzkumu	36
Tabulka 3: Schéma modelu mužství vysokoškolských studentů	42

Seznam příloh

Příloha 1: Scénář rozhovoru – instrukce pro tazatele	I
Příloha 2: Osobní dotazník účastníka	IV
Příloha 3: Souhlas s účastí na výzkumu.....	V
Příloha 4: Obrázky pro fotoelicitaci (vizuální podnět)	VI

Příloha 1: Scénář rozhovoru – instrukce pro tazatele⁹

- 1) Představit se, stručně popsat výzkum:
 - a) Sociologie, diplomová práce
 - b) Cíl: Porozumět mužům v současné společnosti
- 2) Jak bude probíhat rozhovor?
 - a) Struktura: budu dávat podněty, chci reakce, co tě napadne, nakonec do-
tazník
 - b) Můžu skočit do řeči, např. pro upřesnění (ne že bys řekl něco špatně)
 - c) Nic není špatně. Chci slyšet osobní názory a zkušenosti.
 - d) Budu nahrávat.
 - e) Nahrávka bude přepsána a anonymizována (vynechám soukromé in-
formace a jména), nebude možné výpovědi spojit s tebou.
 - f) Kdykoliv můžeme: vypnout nahrávání, něco nenahrát, dát si pauzu,
skončit.
 - g) Budu si dělat poznámky.
- 3) Informovaný souhlas (příp. nahrát).
- 4) Nějaké otázky?
- 5) Zapnout režim letadlo.
- 6) Zkontrolovat funkčnost nahrávání (nahrát pár sekund, zkontrolovat, vy-
mazat).
- 7) Spustit nahrávání.

⁹ V praxi byl vytištěn na dvou stranách jednoho listu s menšími okraji, zde ve třech stranách.

- **Sondovat:** To mě zaujalo. Co dál? Co tím myslíš? Můžeš mi to rozvést?
- **Vracet k tématu:** To je zajímavé, ale můžeme se prosím vrátit k...?
- **Nedokončovat** věty a myšlenky

OBRÁZKY: (*Ukázat.*) Ve vědě se objevují různé typologie mužů, např. astenik, atletik a pyknik. Jak se k tomu stavíš?

POVINNÁ TÉMATA:

- I. Jaké jsou pro tebe rysy mužství? (Co pro tebe znamená mužství? Být chlap?)
- J. Jaké místo podle tebe muži zaujmají v dnešním světě? (Jakou úlohu plní? Jak si vysvětluješ/interpretuješ místo muže v současnosti?)
- K. Co je pro tebe specificky mužské? (Myslíš si, že něco zůstalo ryze mužským?)
(Může to být prostor, činnost/aktivita, vlastnost...)
- L. Vnímáš proměnu mužství? (V různých věkových kategoriích) (Proč to tak je?)
- M. Shodují se tvoje názory na tohle téma s názory tvých vrstevníků (Nebo spíš se staršími? Mladšími?)
- N. Jsi součástí/Zařadil by ses do nějaké skupiny mužů? (Sdílíš stejné názory s nějakou skupinou mužů?) (Zájmovou, vrstevnickou, subkulturou...)
- O. Ztotožňuješ se s nějakými mužskými vzory? (Se kterými? Proč?)
- P. Jak vidíš svoji pozici v partnerském vztahu? (současný/budoucí) (Jak se vidíš...? Jak si představuješ svoji pozici ve vztahu, současném nebo budoucím?)
- Q. **OBRÁZKY:** Měl jsem tu pro případ potřeby něco na rozmluvení. Nebylo to potřeba, tak ti to ukážu teď. (*Ukázat.*) Ve vědě se objevují různé typologie mužů, např. astenik, atletik a pyknik. Jak se k tomu stavíš?

UKONČENÍ ROZHOVORU:

- 1) Vyplnit dotazník
- 2) Chtěl bys ještě něco dodat?
- 3) Díky za čas, důvěru a zajímavé poznatky.
- 4) Kdyby tě ještě něco napadlo, můžeš mě kontaktovat a dovysvětlit.

Příloha 2: Osobní dotazník participanta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Dotazník k diplomové práci

Datum:

Participant č.

1. Věk: _____
2. Fakulta: _____
3. Název studijního programu: _____
4. Typ studijního programu:
 - a. Bakalářský (3 roky)
 - b. Navazující magisterský (2 roky)
 - c. Magisterský (5 let)
 - d. Doktorský

Příloha 3: Souhlas s účastí na výzkumu

SOUHLAS S ÚČASTÍ NA VÝZKUMU

Výzkumník: Bc. Bernard Černíkovský
Filozofická fakulta UPOL, Křížkovského 512/10, 779 00 Olomouc

Univerzita Palackého
v Olomouci

Vážený pane,

děkuji Vám za ochotu poskytnout rozhovor pro účely výzkumu k diplomové práci týkajícího se situace mužů v současné společnosti. Vaše zkušenosti a názory jsou pro mě velmi cenné. Abych je mohl využít, dovoluji si Vás informovat o následujícím:

Rozhovor je třeba nahrávat – jen tak lze zachytit veškeré sdělené informace. Nahrávka bude poté přepsána a „anonymizována“, tzn., nikde nebude uváděno Vaše jméno ani adresa (ani jména či bydliště osob, o kterých budete vyprávět). Úryvky z rozhovoru, obsahující Vaše výroky, nebude možné v žádné fázi výzkumu ani v hotové diplomové práci či případných dalších publikacích spojit přímo s Vaší osobou či osobami, o kterých se v rozhovoru zmíníte.

Zavazuji se, že přepis rozhovoru bude využit pouze pro výzkumné záměry a archivován v anonymizované podobě. Také zdůrazňuji, že účast na výzkumu je zcela dobrovolná. Máte právo kdykoliv a bez udání důvodu rozhovor ukončit.

Za Vaši spolupráci předem děkuji!

Potvrzuji, že jsem rozuměl a souhlasím s nahráváním a dalším zpracováním dat z rozhovoru:

Datum:

Podpis účastníka výzkumu:

Příloha 4: Obrázky pro fotoelicitaci (vizuální podnět)

Astenik

Pyknik

Atletik